

keréknyomok

TÁRSADALMI, ORIENTALISZTIKAI ÉS BUDDHOLÓGIAI FOLYÓIRAT

Tartalom

TANULMÁNYOK, FORDÍTÁSOK		
FENYVESI BOGLÁRKA		
Az Üresség tanítása – A Tanítás üressége A súnjátá és az upája viszonyának áttekintése hínájára és korai mahájána szövegek alapján	3	
NGUYEN THI THANH GIANG		
A koreai és a vietnámi holdújév összehasonlítása mítoszok, legendák, narratívák alapján	41	
CSER ZOLTÁN		
A mozgás szerepe a buddhizmus gyakorlatában	65	
FÓRIZS LÁSZLÓ		
Szemelvények a Páli Kánonból	75	
POROSZ TIBOR		
Testélmények és énképzet a nyugati gondolkodásban	101	
SCHREINER DÉNES		
Thanato-topográfia: a halál színterei	132	
SCHREINER DÉNES		
Hintapoétika		
Egy élménysorozat leírása		140
FÓRIZS LÁSZLÓ		
Dīrghatamas		148
FÓRIZS LÁSZLÓ		
Öt himnusz a Dīrghatamas-ciklusból		182
PROGRAMOK, ESEMÉNYEK		
TUDOMÁNY ÉS MEDITÁCIÓ		
Mindfulness, együttérzés, etika Konferencia és nyári egyetem		203
KRITIKÁK, RECENZÍÓK		
MAU DAS GUPTA		
Women Seers of the R̥gveda		206
JONARDON GANERI		
Attention, Not Self		208
SUMMARIES IN ENGLISH		210

FÓRIZS LÁSZLÓ

Öt himnusz a Dīrghatamas-ciklusból

A következőkben a Ṛgvéda 1.143, 1.149, 1.158, 1.159 és 1.160 himnuszt közöljük. Először az eredeti tonális hangsúlyokat is tartalmazó dévanágarí szöveg következik, majd ennek indolatin átírása, végül a szokásos (ám veszteséges) nemzetközi átírásban is megadjuk a himnuszt a magyar fordítással együtt. A filológiai pontosság mellett arra is törekedtünk, hogy a himnuszek magyarul szintén versként szólaljanak meg.

Ezúton is szeretném kifejezni köszönetemet Laki Zoltánnak hasznos tanácsaiért.

ऋ०व० १.१४३

प्र तव्यंसीं नव्यंसीं धीतिमग्रये वाचो मृति सहसः सूनवेँ सूनवेँ भरे ।

अपां नपाद्यो वसुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां नि असीददृत्वियः ॥१॥

स जायमानः परमे विओमनि आविर्रिरं भवन्मातुरिश्चने ।

अस्य क्रत्वां समिधानस्यं मुज्मना प्र द्यावां शोचिः पृथिवी अरोचयत् ॥२॥

अस्य त्वेषा अजरां अस्य भानवः सुसृष्टशः सुप्रतीकस्य सुदयुतः ।

भात्वक्षसो अति अक्तुर्न सिन्धवोऽग्ने रेंजन्ते असंसन्तो अजराः ॥३॥

यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसु नाभां पृथिव्या भुवनस्य मुज्मनां ।

अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति ॥४॥

न यो वराय मरुतामिव स्वनः सेनेव सृष्टा द्विव्या यथाशनिः ।

अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति भवति योधो न शत्रून्त्स वना नि ऋञ्जते ॥५॥

कुवित्रो अग्निरुचथस्य वीरसुद्वसुष्कुविद्वसुभिः काममावरत् ।

चोदः कुवित्तुज्यात्सातये धियः शुचिंप्रतीकं तमया धिया गृणे ॥६॥

घृतप्रतीकं व ऋतस्यं धूर्षदमग्नि मित्रं न समिधान ऋञ्जते ।

इन्धानो अक्रो विदथेषु दीदियच्छुक्रवर्णांमुदुं नो यंसते धियम् ॥७॥

अप्रयुच्छत्रप्रयुच्छद्विरग्ने शिवेभिर्नः पायुभिः पाहि शग्मैः ।

अदब्धेभिरदपितेभिरिष्टेऽनिमिषद्भिः परि पाहि नो जाः ॥८॥

RV 1.143

pra tavyásīm navyásīm dhī́tim agnayé vāco maṭirīḥ sahásah sūnavé bhare |
apām napād yo vasúbhiḥ sāha priyo hotā pṛthivyaḥ ní asīdad ṛtvīyāḥ || 1.

sa jāyámānaḥ paraṃe viómany āvir agnir ābhavan mātarīśváne |
asya kratvá samidhānasya majmanā pra dyāvā śociḥ pṛthivī ārocayat || 2.

asya tveṣā ajarā́ asya bhānavāḥ susamīdṛsāḥ supratīkasya sudyutāḥ |
bhātvākṣaso aty āktur na sindhāvō ‘gne réjante asāsanto ajarā́ḥ || 3.

yam érire bhrgávo víśvavedasaḥ nābhā́ pṛthivyā bhuvánasya majmanā́ |
agnim tam gīrbhir hinuḥí sva ā dame ya ekō vasō varūṇō na rájāti || 4.

na yo varā́ya marutām iva svanaḥ senéva sṛṣṭā́ divyā yathāśaniḥ |
agnir jambhais tigítair áttī bharvāti yodho na śatrūn sa vanā́ ní řńjate || 5.

kūvin nó agnir ucathásya vīr asad vasuḥ kūvid vasúbhiḥ kāmám āvarāt |
codaḥ kūvit tútūjyāt sātaye dhiyaḥ śucipratīkaḥ tam ayā́ dhiyā gr̥ne || 6.

ghṛtapratīkaḥ va ṛtasyā dhūrśadám agnim mītraḥ na sámidhāna řńjate |
indhāno ākro vídathéṣu dīdiyac chūkravānām ud ú no yaḥsate dhiyám || 7.

apráyucchaṇn apráyucchadbhir agne śivebhir naḥ pāyubhiḥ pāhi śagmaiḥ |
adābdhebhīr adṛpítebhīr iṣṭe ‘nimiśadbhiḥ pari pāhi no jāḥ || 8.

RV 1.143¹*prá távvasim návvasim d^htítim agnáye ...**prá távvasim návvasim d^htítim agnáye
vácó matim sáhasah súnáve b^hare |
apám nápad yó vásub^hiḥ sahá priyó
hótā pr^hiv^hyām ní áśādad ṛtivyah || 1.**sá jāyamānah paramé víomani
āvir agnir ab^havan mātariśvane |
asyá krátvā samid^hānāsya majmánā
prá dyāvā śocīḥ pr^hiv^hí arocayat || 2.**asyá tvesā ajārā asyá b^hānāvah
susamdīśah suprátikasya sudyútaḥ |
b^hātvaksaso áti aktúr ná sínd^havo
agné rejante ásasanto ajārāḥ || 3.**yám eriré b^hṛgavo víśvavedasam
nāb^hā pr^hiv^hyá b^húvanasya majmánā |
agnim tám gīrb^hír hinuḥi svá ā dáme
yá éko vásvo váruṇo ná rájati || 4.**ná yó várāya marútām iva svanáh
séneva sṛštā diviyá yá^hāśāniḥ |
agnir jámb^hais tigitair atti b^hārvati
yod^hó ná śātrūn sá vánā ní ṛjate || 5.**kuvín no agnir ucát^hasya vír ásad
vásuḥ kuvíd vásub^hiḥ kāmam āvrat |
codāḥ kuvit tutujyāt sātāye d^hiyah
śúcipratīkaṃ tám ayá d^hiyá gṛṇe || 6.**g^hṛtápratīkaṃ va ṛtāsya d^hūrśadam
agnim mītrām ná samid^hāná ṛjate |
ind^hāno akró vidát^heṣu dīdīyac
c^hukrávarūṇām úd u no yamsate d^hiyam || 7.*

RV 1.143

Újabb, erősebb imát hoztam ...

Újabb, erősebb imát hoztam Agninak,
Az Erő Fiának az Ige himnuszát!
A vaszokkal közénk ült a Vizek Fia,
A jó hótá a földre, az idő betelt. (1.)A legmagasabb Mennyben [mindig] születő²
Agni Mátarisvannak feltárulkozott,
A magától fellobbanó Tűz ihlete
Által égen földön feltündökölt a Fény. (2.)Sugarai: nem múló ösztönzései,
Rápillantani ragyogó arcára jó,
Megindulnak, im, a fényalkotók fölött,
Mintegy felkenve Öt, az éledő folyók.³ (3.)Bhriguk keltették fel, ki mindent birtokol
Hatalmával a Föld s a Világ köldökén,
E tüzet házában élesze fel dalod,
Ki – mint jók⁴ Varunája – az egyetlen úr. (4.)Ahogyan a Marutok mennydörgő zaja,
A kilőtt nyílvesző s az ég villáma,
Oly megállíthatatlan – rág, emészt – a tűz,
Kiirtja az erdőt, mint harcos ellenét. (5.)Vajon dalunkban Agni örömet talál?
A jókkal a vágyunk a Jó betölti-e?
Serkentő a látomást ösztönözheti?
A Fénylő Arcút én imával szólítom. (6.)A Rend jármában a ti vaj-arcútokat
Barátként eléri lángragyúlt szivünk.
A gyújtó, szent csatákban felkent Ragyogó
Tartja fenn e fénybe öltözött látomást. (7.)⁵

1 Ṛsīḥ Dīrghatamāḥ Aucathyah. Chandah jagatī 1–7, tristubh 8. Devatā Agnih.

2 V. [jāyamānah, m. sing. N., pres. middle part.] √3.jam (√4.jī. Macdonell 1916: 383), születő. [GW a jam igére összesen 17 jelentést ad meg.]

3. E versszak értelmezését illetően l. Fórizs 2019: 162–165 (ebben a kötetben), illetve Fórizs 2016a: 107–112.

4. V. vnsu. Breerton – Jamison 2014, 320: „...him who alone rules like Varuṇa over what is good.” Szerintem az a jelentés is benne van az eredetiben, hogy míg Varuṇa [csak] a vasu[k]é/jó[k]é, Agni mindenkié. (Vaiśvānara alakjában mindenképpen.)

5 Vö. Fórizs 2019: 171 (ebben a kötetben), illetve Fórizs 2016a: 123.

áprayuc⁶ann áprayuc⁶adb⁷ir agne
 śivéb⁷ir nah pāyúb⁸iḥ pāhi śagmaiḥ |
 ádabd⁸eb⁷ir ádpīteb⁷ir iste
 ánimisadb⁸iḥ pári pāhi no jáh || 8.

Ébren figyelve⁶ minket éberekkel,
 Kegyes⁷, erős⁸ őrzőkkel⁹, Agni, óvj meg!
 Ép¹⁰, nem égő, nem pislákolókkal
 Törzsünket¹¹, Isti¹², mindenfelől óvd meg! (8.)

ऋ०व० १.१४९

महः स राय एषते पतिर्दन्निन इनस्य वसुनः पद आ ।
 उप ध्रजन्तमद्रयो विधन्ति ॥१॥

स यो वृषां नरां न रोदसीयोः श्रवोभिरस्ति जीवपीतसर्गः ।
 प्र यः सस्राणः शिश्रीत योनीं ॥२॥

आ यः पुरं न अर्मिणीमदीदित्यः कविर्नभिनयोऽर्वा ।
 सूरो न रुरुक्वाञ्छत आत्मा ॥३॥

अभि द्विजन्मा त्री रौचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात् ।
 होता यजिष्ठो अपां सुधस्थे ॥४॥

अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वां दुधे वारियाणि श्रवस्या ।
 मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाशं ॥५॥

RV 1.149

māhah sa rāya eṣāte patir dannina inasya vasunah padē ā |
 upa dhrajāntam adrayo vidhanti || 1.

sa yo vṛṣā narān na rodāsīyoḥ śravobhir asti jīvapītasargah |
 pra yah sāsraṇah śiśrīta yonīn || 2.

ā yah puram na armiṇīm adīdedyāḥ kavir nabhaniyoḥ na arvā |
 sūro na rurukvāñ chata ātmā¹³ || 3.

abhi dvijanmā trī rōcanāni viśvā rajānsi śusucāno āsthāt |
 hotā yajisṭho apām sudhasthē || 4.

ayam sa hotā yo dvijanmā viśvā dudhe vāriyāṇi śravasyā |
 martō yo āsmāi sutukō dadāśā || 5.

6 V. a+pra-√yuch [nem figyelmetlennék, nem óvatlannak, nem meggondolatlannak lenni [pra-√yuch MWD: ' to be absent in mind, be careless or heedless' (fosztóképzővel)].

7 V. śivā.

8 V. śagma.

9 V. pāyū, m. MWD: a guard, protector; GW: Hüter, Beschützer.

10 V. ā-dabīha. Alapjelentése 'nem-sérült', 'nem-megsértett', 'el-nem-pusztított' (a √dabh gyökből), mégis legtöbbször 'be-nem-csapottnak', 'becsaphatatlannak' fordítják, ami lehetséges, de messze nem magától értetődő. MWD: √dabh [damih], to hurt, injure, destroy RV. AV. TS. S3Br. ...; to deceive, abandon RV. i, 84. 20 VS. iv, viii.

11 V. jā. Elsőre a népüket megfelelőbbnek tűnt, de e fogalom annyi modern konnotációt hordoz, hogy talán mégsem jó választás. Az ivadékok/gyermek (összesség) vagy a család természetes szinten megfelelő. [MWD: jā mf. (ās) 'offspring pl. descendants', RV; jā f. 'a race, tribe', AV. v, 11, 10. GW: jā a., m., f. [von √jan], 1) a., geboren, geartet, in Zusammensetzungen apsu-jā u. s. w.; 2) m., f., Kind; 3) f., Geschöpf, Wesen. [...] -ds [A. p.] 2) 143,8.

12 A felállított/megépített [túzoltár], a visszateremtett Isten. Vö. Fórizs Fórizs 2019 (2016a).

13 Eltérünk Müller (1877: 133), Aufrecht (1877: 136) és Eichler kilenc szótagú változatától: सूरो न रुरुक्वाञ्छतात्मा sūro na rurukvāñ chataātmā, és Holland – Van Nooten 1994-et követjük: sūro nā rurukvāñ chatā ātmā. (L. még a 34. lábjegyzet is a 87. oldalon.)

RV 1.149¹⁴*maháh sá rāyá ēsate pátir dánm*

Jön a Házúr a hatalmas vagyonhoz ...

*maháh sá rāyá ēsate pátir dánm**inā ināsya vásunah padé á |**úpa d^rrājantam ádrayo vidhānm ít || 1.*Jön a Házúr¹⁵ a hatalmas vagyonhoz¹⁶,Az erős [úr]¹⁷ az erős¹⁸ jó¹⁹ nyomában,A közel²⁰ szállót²¹ pont²² kövek²³ imádják²⁴. (1.)*sá yó vṛṣā narām ná ródasiyoh**śrávob^hir ásti jīvápitasargah |**prá yāh sasarāṅāh śīśrūtā yonau || 2.*14 *Rṣih Dirghatamāh Aucathyah — chandah virāl — devatā Agnih.*15 GW: *dān*, m. (?), nur in der Verbindung *pátir dán*, [...] Herr im Hause = Hausherr; vgl. *dān*.16 V. *maháh rāyāh*. [*rāi*, *rā*, m., selten (120,9; 937,7; 1021,10) f [von *rā*], mit *rayi* gleichbedeutend und seine Deklination ergänzend. *Gut, Schatz, Reichthum; insbesondere 2) mahás rayé* zum Besitze oder zur Gabe grossen Gutes. — Adjektiven siehe unter *rayi*. [MWD: *rā* or *rās* cl. 2 P. *rāti* (Ved. also *Ā. rātē*), to grant, give, bestow, impart, yield, surrender RV. etc etc.]17 V. *inā*, GW: a., *stark, mächtig, wirksam* [von *√in*, *√ino*]. MWD: *mfn.* (fr. *√ i*, Uq. iii, 2; or fr. *in* = *√ ino*), able, strong, energetic, determined, bold powerful, mighty.18 Vagy: 'Az erős erős[ség]e a jó nyomában', ha *oistat* külön értelmezzük. Vö. Brereton – Jamison 2014, 150: 'the forceful one here in the footprint of the forceful good thing'. Elizarenkova 1999, 186: 'Крепкий на месте крепкого добра'.19 V. *vāsu*. GW: a., m., n. [von 1. *√vas*], 1) a., *licht, herrlich, gut* von Göttern und göttlichen Wesen; 2) a., *gut, fromm* von Menschen; 3) a., *gut, heilsam* von Sachen; 4) m. pl., *die Lichten, Herrlichen, Guten* als Bezeichnung der Götter überhaupt, oder 5) einer Götterklasse, die neben den *nudrās* und *ādityās*, oder 6) neben einer dieser beiden Götterklassen, oder 7) neben den *ādityās* und den *vīśve deoūs* oder *āṅgīrasas* (560,4); auch sonst 8) neben den *vīśve deoūs* oder *rātāyus* (253,2) genannt werden. [...] — 9) n., *das Gut*, [...] — [...] 9) *pātis* 53,2; 874,1; *vibhūgē* 109,5; 553,3; *inās* 149,1 (*ināsya*).20 V. *ūpa* (*ūpajantam*) ... [ū], MWD: *ūpa* ind. (a preposition or prefix to verbs and nouns, expressing) towards, near to (opposed to *apa*, away), by the side of, with, together with, under, down. (As unconnected with verbs and prefixed to nouns *ūpa* expresses) direction towards, nearness, contiguity in space, time, number, degree, resemblance, and relationship, but with the idea of subordination and inferiority.V. *ū*, MWD: ind. (a particle of affirmation) even, just, only, indeed, assuredly (especially, in strengthening an antithesis...); *ū* is often added to words expressing excess or exclusion. [GW: 1) *gerade, eben*: nach Pronomen *sās* ...; 156,2; ...; 2) *doch* nach Fragewörtern *kā* 161,4 — 3) *selbst, sogar* ...; *dīpsantas* 147,3; ...; — 4) *recht* bei Participien: ...; *dadīmām* 148,2; *prayāntam* 152,4; ... — 5) *recht* bei Personformen des Verbs. Ist das Verb mit keinem Richtungsworte (Präpos.) versehen, so steht *ū* hinter dem Verb und dies ist dann stets betont: ...; *vidhām* 149,1; ...] Brereton-Jamison: 'The stones just honor him as he soars near.'21 V. (*ūpajantam*, part. Acc. sing.) *ūpaj*, GW: *dahinziehen, dahinstreichen*, besonders vom Winde und von Vögeln. Mit *pra* *vorwärts eilen, vordringen*. ... Part. *ūpajāt*: -*antam* (*agnīm*?) 149,1; *oītam* 334,3. MWD: *√upaj*, *√upajati* or *√upaj*. cl. 1. P. *upajati*, RV. to move, go, glide, fly, sweep on Elizarenkova: „К великим богатства устремляется это хозяин дома, Крепкий на месте крепкого добра. Спешащего почтительно встречают давящие камни.“22 Éppen, v. *ū*. [EI is hagyható: 'A közelben szállót kövek imádják']23 V. *ādri*, m.24 V. [*vidhām*, aor. inj. pl. 3] *vidh*. GW: 1) einem Gotte [D.] *huldigen, dienen* mit [I.]; auch 2) ohne Instr., oder 3) ohne Dat.; 4) *huldigen, verehren* ohne ergänzenden Casus; 5) *ehren* [A.] mit [I.]; 6) jemandem [D.] *etwas* [A.] *huldigend hingeben, ihm weihen, widmen*; 7) *hold sein* (von Göttern). MWD: cl.6 P. -*vidhati* (in RV. also ²*te*), to worship, honour a god (dat. loc., or acc.) with (instr.) RV. AV. TB. BhP; to present reverentially, offer, dedicate RV. AV.; to be gracious or kind, befriending.

Mint híres²⁵ emberek²⁶ – s Menny-Föld²⁷ – bikája²⁸

Élők-által-ivott-ondó²⁹ a méhben³⁰,

Noha iramlik³¹, bárcsak megtapadna^{32!} (2.)

ā yāh pūram nā ārmīṇim³³ ādided

āryah kavīr nabʿanīyo nā ārvā |

sūro³⁴ nā rurukvāñ cʰatā ātmā || 3.

25 V. *śrāvus*. n., MWD: sound, shout, loud praise RV. VS. BhpP: glory, fame, renown RV. AV. BHP. GW: „was man hört, wovon man hört“ [1. √*śru*], daher 1) *lauter Ruf, Lob, Preis, Preislied*; 2) *Lob, Anerkennung der Menschen bei den Göttern*; 3) *Ridm*, dazu besonders die Adj. *āksīti, ajāra, āmrkta, amṛta, āmrtyu, vārsīstha, viśvācarṣaṇi, uttamā* (auch zu 2), und die auch zu den folgenden Bedeutungen gehörenden *bṛhāt, māt, māti*; 4) concret was des Rühmens werth ist, wovon man viel hört oder rühmt: *Rühmenswerthes, preisliches Gut, Schatz, ...*; 5) *Kampfpreis* beim Wettrennen der Rosse oder Wagen; ... -*obhis* 3) 149,2; 156,2.

26 V. [*uram*, pl. Gen.] *ur*, m. ember, hős. MWD: a man, hero (used also of gods), person; mankind, people (mostly pl.) RV. etc.

27 V. [*rōdashyoh*, du. (Gen.) L.] *rōdasi*, f., a Menny és a Föld ('a két világ').

28 V. *urṣan* [mf. (prob. originally „raining, sprinkling, impregnating“) manly, vigorous, powerful, strong, mighty, great (applied to animate and inanimate objects) RV. AV. VS. Br. (superl. -*tama*). V. *urṣau* m. a man, male, any male animal, a bull, stallion etc. (also N. of various gods, as implying strength, esp. of Indra and the Maruts).

29 V. *jāṅgīta-sargāḥ*, élőkitta-ondó. Karmadhatara szóösszetételként [*jāṅgīta* ('élőkitta') + *sarga* ('kilövellés/kiáramlás')] értelmezem, amelynek első tagja maga is egy *tapurusā jāṅgīta*, élők-által-ivott [inr.]. Mások általában *Bānuorṅhiként* értelmezik: 'élőkitta-ondójú'. L. Breton-Jamison 2014, vol I, 150: 'whose surge is swelled [/drunk] by living beings'; Grassmann: *jāṅgīta sarga*, a., *dessen Ergüsse [sarga] von Lebendigen [jāṅgī] getrunken [pāt von 2. √pā] werden. -as (ignis)* 149,2 (GW 492); Elizarenkova is hasonlóan jár el, de ő az első *tapurusit* tárgyesettel értelmezi: '[minden] élet megízelt áramlású' ('Чей поток отведаю (все) живое', Elizarenkova 1999, 181).

30 V. [*yōnau*, m. s. L] *yōni*, MWD: mf. (in RV. only m. [...]); fr. √ 2. *yu* the womb, uterus, vulva, vagina, female organs of generation, RV. etc. etc. [...] place of birth, source, origin, spring, fountain [...], ib. place of rest, repository, receptacle, seat, abode, home, lair, nest, stable, RV.; AV.; ŚBr.

31 'Ami áramló/áramodó' [v. *pā-sasrnāti*, m. N. sing. perf. middle part], *pni-√sr*. GW: 1) rinnen, strömen, so auch Caus. med. 2) eilen; 3) hininnen zu; 4) hineilen zu [A., L.]; 5) stömen=Wasser stömen lassen. MWD: to move forwards, advance (, for , or , against ,, acc), proceed (lit and fig), spring up, come forth, issue from (abl), appear, rise, spread, extend RV. etc.; ..., to stretch out (hands) RV.

32 V. [*śīsrīti*, 3rd. sing. perf. opt.] √*śri*, fekszik vmin/vmiben, rögzül, hozzátapad vmíhez.

33 Fórizs 2019 (2003) [vö. Oldenberg 1897]. Hogy lássuk, ez az olvasat korábban mennyire nem volt magától értetődő, elég, ha négy nagyszótára utalunk. ERW: *nārmīna* (viell. von *nārmīn* oder *nārmīna*, welches N. pr. sein und auf *nārma*, *nārmun* zurückgeführt werden könnte) adj. (f. ī): *ā yāh pūram nārmīṇimadūlet* RV 1, 149, 3. GW: *nārmīn* (*nārmīn*), *nārmīn*, a., nicht [nā] Trümmerhauf [*armin von *arnu* Trümmer; vgl. *arnukā*], unversehrt, fest, als Beiwort der Burg. -*itni pūram* 149,3. MWD: *nārmīṇi* (fr. *na + armin* [?] 'not in ruins'), N. of a town, RV. 1, 149, 3. EWA: *nārmīṇi*- f. Name (oder Beiwort) einer *pūr*- (RV 1,149,3). – Nicht sicher erklärt. Ezekkel az értelmezésekkel azonban, többek között, az a gond, hogy sérül a virāj versmérték. Ezen Grassmann próbálkozása sem segít, hiszen ha a *nā* szócskát tagadószóként értelmezzük, úgy össze kell, hogy olvadjon a következő szóval. Ha viszont a *nā* jelentése 'mint ...! /! ...-ként', akkor nincs összeolvadás [Macdonell 1975 (1916): 236]. Furcsa, hogy még a Holland – van Nooten féle metrikailag rekonstruált Rigvédában is ezzel a metrumot sértő interpretációval találkozunk; s – ami még rosszabb – a másik lehetőség meg sincs említve. L. még Geldner 1951: 207: „Der die Burg Nārmīn besühen“, Elizarenkova 1999: 186 („Кто осветил крепость Нармини“). Sőt, Nārmīn még a Witzel-rácsban is szerepel, igaz ott legalább kérdőjellel (Witzel 1995). Meg kell jegyeznünk, hogy nemcsak metrikai, hanem szemantikai és egyéb érvek is e változtatás mellett szólnak. Az egyik legfontosabb szempont a vers kohérenciája. [Az *ārmīṇi* jelentését – valamint a *pūram nā ārmīṇim* olvasatot és fordítását – illetően l. Fórizs 2019 (2003).]

34 Számomra nem világos, miért tért el a költő itt is a virāj-versmértéktől. Hiszen a hosszabb *sāriyo* alak szintén a rendelkezésére állt. E sort nem számítva a Dīrghatamasz-ciklusban a *sūra* kétszer fordul még elő (*sāras*: 141,13; *sāvat*: 163,2), a három szótágú *sāriḥya* viszont ötször (*sāriḥyas*: 146,4; 157,1; 160,1; *sāriḥyām*: 151,5; 164,25). A két szótágú *sārya* variáns pedig egyszer sem. A *sārya/sāriḥya* gyakorisága amúgy többszörösen felülmúlja a *sūra* alakét az egész Rigvédában is. Említést érdemel még, hogy az első mandala elején ugyanabban a versben is előfordul mindkét alak, mégpedig (i) *sārya*: 1.50,2; *sāras*: 1.50,9; illetve (ii) *sāriḥya*: 1.50,4; 7; 8; 11; *sāriḥyām*: 1.50,1; 10. Természetesen azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a himnusz – e sor nélkül – még további négy helyen elter a virāj 11 szótágjától (2c: 10, 4a&c: 10, 5a: 9), ami nyilván gyengíti a pusztán metrikai alapú érvelést. Itt mindenestre simán állhatna akár *सूरियो न रुरुक्वाञ्छत आत्मा* *sāriyo na rurukvāñ chata ātmā* [*sāriyo na rurukvāñ chatā ātmā*] is. A *chatātmā* alak kettébontását illetően l. RV 1.162.20a: मा त्वा तपस्त्रिय आत्मापियन्तं *mā tvā tapat pṛya ātmāpīyantaṃ* (Müller 1877: 142; Eichler), valamint RV 1.115.1d: सूर्य आत्मा जगतस्तस्युषश्च *sūrya ātmā jagātas tasyuṣś ca* (Müller: 1877: 98; Eichler), ahol szintén nincs *a-ā* sandhi.

A 'lyukasat'³⁵ szent helyként³⁶ beragyogja³⁷,
 A mén³⁸, a költő³⁹ mint paripa⁴⁰ tör ki⁴¹,
 A százátmanu⁴² Napként⁴³ sugárzik⁴⁴. (3.)⁴⁵

35 V. *ármiñi*. Nehezen értelmezhető szó. Jelentését – valamint a *púraṅ ná ármiñim* olvasatot és fordítását – illetően I. Fórizs 2019: 158–159, 2016a: 102–106.

36 V. *púraṅ ná ármiñim*. A 'lyukasat' /bemélyedő| tűzhelye|t| /tűzkutat|) (*ármiñim*) mint (*ná*) sáncot/erődöt/védett [szent] helyet (*púram*). A vár bizonyos konnotációi (erős vár a mi Istenünk') miatt szintén megfelelő lenne (vö. Jurewicz 2010), de azt sugallná, mintha a Rígvédában is utalást találnánk ezekre az építményekre. V. *púr*, GW: 1. f., Fülle, Instr. pl. in Fülle. 2. f. (im Nom. s. und vor konsonantischen Endungen *pūr, pūr*), *fester Platz, Burg*, ursprünglich der (im Falle der Gefahr mit Menschen und Gütern) gefüllte Platz [von *pūr*]. MWD: ... 3. *pūr* f. (in nom. sg. and before consonants *pūr*) a rampart, wall, stronghold, fortress, castle, city, town (also of demons), RV. etc. etc. Ugyanakkor, ahogyan azt Fórizs 2019 (2003) is hangsúlyozza (vö. Rau 1976), a védikus *púr* nem annyira város, vár vagy erőd, mint inkább védett terület, amit talán az angol 'sanctuary' ad vissza a legjobban. Ez a védelem jelenthetett sáncot, de lehetett szimbolikus is, mint a rituálisan körülzárt terület esetén. Megjegyezzük, hogy Witzel 1995-tel szemben Witzel – Gotó 2013 már Fórizs 2003-as megoldásának megfelelően szétbontja a kérdéses kifejezést, de az így kapott *ármiñi* ők a *púr* jelzőjeként értelmezik, és 'elhagyott/sivár /puszta' jelentéssel ruházzák fel ('verődete Palisade', Witzel – Gotó 2013: 275). Brereton és Jamison megoldása – „Who has illuminated the low-lying flatland like a stronghold” – pedig majdnem teljesen megegyezik Fórizsével: „Who illuminates the fire-well [‘the holed place’] like a sanctuary /fort” (Fórizs 2016a: 105–106), csak ők az *ármiñi* 'alacsonyán fekvő síkságnak', a Védikus imperfektumot pedig present perfectnek fordítják. A dolognak azért van egy szépség-hibája. Sem az amerikai szerzőpáros, sem a híres harvardi német professzor nem tartotta fontosnak a forrást megemlíteni, pedig Fórizsnak a XII. Szanszkrit Világkonferencián 2003-ban Helsinkiben felolvasott cikkét, amely e megoldást tartalmazta, mind Brereton mind Witzel professzorok ismerték. Az már csak hab a tortán, hogy ez az Asko Parpola, Masato Fujii és Stanley Insler akkori szerkesztők által elfogadott cikk 13 évvel később jelent meg (Fórizs 2016 [2003]), és akkor is erősen megcsönkítva, hiszen 'terjedelmi korlátokra' hivatkozva csupán a cikk RV 1.143 himnuszot elemző harmadik része lett publikálva. (E korlátozás már 2005-ben eldőlt. Fórizs ezután elküldte a csonka változatot Helsinkibe, remélve, hogy legalább az hamarosan megjelenik. Azóta semmilyen ezzel kapcsolatos kommunikáció a szerző és a szerkesztők között nem volt. Ma már azt is tudjuk, hogy a publikálásra még további több, mint tíz évet kellett várni.) Egyébként mindkét cikk fent volt a *forizslaszlo.com* honlapon indulásától kezdve annak 2016-os megszűnéséig, amit többek között éppen azért hoztam létre, hogy hozzáférhetővé tegyem a cikkeket, hiszen más folyóirathoz nem küldhettem el őket, mert már el voltak fogadva, és a Motilal Banarsidass 2004 óta „dolgozott” a megjelenetésükön.

37 Beragyogta, v. [*ádítet*], imperf. sing. 3.] *ádī*. MWD: (*ádī* or *dādī*). cl.3 P. to shine, be bright; to shine forth, excel, please, be admired RV. AV. Br.

38 V. [*átya*], m. s. N.] *átya*, GW: *átya, átía* 1) a., *eilenend, rennend* [von *at*], daher 2) m., der *Eilenende*, der *Renner* (von Agni oder andern Göttern); 3) m., der *Renner*, *das Ross*; 4) f., *-ā, die Stute*. [...] 2) 149,3 MWD: m. a courser, steed, RV. mfn. rapid, swift, RV 2, 34, 13.

39 Költő, v. *kāvī*. MWD: mfn. (√1. *kā*) gifted with insight, intelligent, knowing, enlightened, wise, sensible, prudent, skilful, cunning; ...; m. a wise man, sage, seer, prophet; m. a singer, bard, poet (but in this sense without any technical application in the veda) RV. VS. TS. AV. ŚBr: i, 4, 2, 8 ... 4) a., m., 1) a., *weise, sinnig* [von √*kā*]; 2) m., der *Weise*, insbesondere 3) von Agni, [Page 319] den *aśvīnā*, den *Marut*'s, 4) von andern Göttern, 5) von Sängern oder Opfernern; 6) vielleicht Eigenname eines Sängers; 7) vielleicht *Atuṣher* der Heerde, *Hirt*. 40 V. [*ároā*], m. s. N.] *ároan* = *ároat*. GW: *ároat*, a., m. [von *ar* 6. 7], 1) a., *rennend, eilenend, schnell*; 2) m., der *Eilende, schnell fahrende*, von Göttern; 3) m., der *Renner, das Ross* [...]. (GW: *ároan*, m. = *ároat*; vgl. zu Bed. 3 noch die Adjactiven *sūnā* [von 1. *sū*]; *nabhanā* [...]. *-ā* 2) *agnis* 303,11; 152,5; (*indras*) 925,4; 853,14 (?). — 3) 104,1; 149,3; 163,12 [...].)

41 V. [*nabhanīya*], m. s. N.], GW: (*nabhanīya*, *nabhanīya*, a. [von √*nabhi*], 1) *heroorbrechend* [Page 709] vom Liede; 2) *heroors-türzend* vom Rosse. -as 2) *ároā* 149,3.

42 V. *śatātman* GW: a., *hundertfaches Leben* [ātman] *enthaltend* oder *gewältrend*. Brereton and Jamison: 'possessing a hundred selves [=flames?]' (2014: 326). Witzel and Gotó: 'mit hundertfachem Lebenshauch' (2013 [2007]: 275). (A 3. versszakhoz fűzött jegyzetükben a *Nārmiñi* kifejezéssel kapcsolatban pedig ezt olvashatjuk: „Als *ná ármiñim* interpretiert (zu *árma*- vgl. zu I 133,3), GE »die Burg *Nārmiñi*«. Der Gegenstand, der beschienen wird, bleibt zu klären; falls es sich um Soma handelt, ist möglicherweise die Seihe gemeint, wenn Agni, dann die Reibhölzer. [Uo.: 712.]

43 V. [*śrīyā*]. GW: *śrīya, śrīya*, m., Sonne (vgl. *śrīra, śūra*). A háromszótagú alak használatával kapcsolatban lásd a 15. lábjegetzetet. Azért az elgondolkodtató, hogy minden általam ismert kiadványban a két szótagú *śrīra* szerepel.

44 V. [*rurukoñ*], perf. act. part. (m. s. N.)] *ruruc*. GW: 1) *leuchten, scheinen, strahlen, glänzen* von Feuer, Sonne, Sternen, Gold, Soma u. s. w.; 2) etwas [A.] *ausstrahlen, herbeistrahlen*; 3) *leuchten lassen, scheinen lassen* [A.], ebenso Caus.; 4) Caus. *erleuchten, erhellen* [A.]; 5) Int. *hell leuchten*. Part. Perf. *rurukoā*: -ān 1) *śūras ná* 149,3 (*agnis*). MWD: cl. 1. A. (*Dhātupāṭha* xviii, 5) *rocate* (Ved. and ep. also *ti [...]) to shine, be bright or radiant or resplendent, RV. etc. etc.; (only in pf. P.) to make bright or resplendent, RV.; [...]. Caus. *rocayati, *te* [...], to cause to shine, RV.; to enlighten, illuminate, make bright, ib.; ŚBr.; Bhp.

45 Brereton-Jamison 2014: „Who has illuminated the low-lying flatland like a stronghold—a steed, a poet, like a charger bursting forth, shining like the sun, possessing a hundred selves [=flames?].” Witzel – Gotó 2013: „der wie auf eine verődete Palisade leuchtete, der Renner, der Seher, wie ein losbrechendes Rennpferd, wie der Sonnenglanz leuchtend, mit hundertfachem Lebenshauch.“ Elizarenkova 1999: „Кто осветил крепость Нармини. / Стремительный поэт, кидяющийся, словно скаковой конь, / Светящийся, как солнце, имеющий сотню жизньней.”

ab'hi dvijānmā trī rocanāni
vīśvā rājāmsi śuśucānō ast'āt |
hōtā yājīṣṭh'o apām sad'āst'e || 4.

A kétszer született⁴⁶ lángra gyúlva⁴⁷
 Túlnotht⁴⁸ a három fénylő világon⁴⁹,
 A legjobb áldozó⁵⁰ áll⁵¹ a vizekben^{52, 53} (4.)

ayām sā hōtā yō dvijānmā
vīśvā dad'é vāri[y]āni śravasyā |
mārto yō asmai sutūko dadāsa || 5.

Ím a kétszeres születésű hótá
 Mindent⁵⁴ kincssé⁵⁵ tett⁵⁶ dicsőségre vágyva⁵⁷
 Neki szolgál⁵⁸ az ihletett⁵⁹ halandó⁶⁰. (5.)⁶¹

46 V. *dvi-janman* (dvīgu tatpuruṣa szóössz.).

47 V. [śuśucānāḥ, perf. middle part., sing. N.] √śuc, MWD: to shine, flame, gleam, glow, burn.

48 Atlángolva az összes légi[es] téren (/levegőégen) (*rājās*), tülemelkedett

49 V. *rocanā*, GW: n. [von √ruc], 1) *Licht, Lichtraum* mit dem Gen.; namentlich 2) mit dem Gen. *divās Lichtraum des Himmels*; 3) ohne Gen. *Lichtraum, Himmelsraum* oder 4) *Licht, Glanz* (des Agni). – *āni 3) divi* 93,5; *trī* 149,4; *uttamā* (3.56,8=)290,8.

50 'Legjobbán áldozó' hótá [=Agni], v. *yājīṣṭha*, GW: a., Superlativ des Verbale *yāj*, *am besten opfernd* oder *verehrend*, stets von Agni. MWD: mfn. (superl.) worshipping very much or in the highest degree, ṚV.

51 V. [aor. sing. 3] √sthā, áll.

52 A vizek [v. *apām* (pl. G., āp, f.)] székhelyén (v. *sād'hāstha*). [GW: *sad'hā-stha*, n., ursprünglich wol Versammlungsort, daher überhaupt *Ort, Aufenthaltsort, Sitz, Stätte*, insbesondere 2) *Wohnstätte*; 3) *Sitz, Stätte* des Soma ist die Kufe in die er sich niederlässt, seine drei Sitze (81,5,2) scheinen Presse, Seihe, Kufe; 4) *Stätte* des Agni, seine drei Stätten sind Himmel, Luft und Erde; 5) *Sitz, Stätte* mit dem Gen. dessen, der darin weilt, auch mit svā in gleichem Sinne; 6) *Sitz, Wohnsitz* mit dem Gen. dessen, worin der Sitz, Wohnsitz sich befindet (*apām, divās*); 7) Dual: Himmel und Erde als die beiden liebsten (*priyātame*) Sitze; 8) a., *vereinig.* — Vgl. *tri-sād'hasthā*... — 6) *mahās divās* (5.52,7=)406,7; *apām* 149,4; (2,4,2=)195,2; (6,52,15=)493,15. MWD: *sadha*—*stha* mfn. (*sadha*-) 'standing together', present, RV.; AV. *sadha*—*stha* n. 'place where people stand together', place of meeting, any place, spot, abode, home, region, world, ib.; VS.] 53 A metrikus fordítást sajnos nem sikerült jobban megoldani. Prózában, veszteség nélkül: „A kétszer-született lángra gyúlva tülemelkedett a három égi szférán s az összes levegőégen/lég[í] [tér]en; a legjobb[an] áldozó hótá a vizek székhelyén áll.”

54 V. [*vīśvā(ḥ)*], f. pl. A.] *vīśva*. Vegyük észre, hogy neme a vizekével egyezik.

55 V. *vārya, vāri[y]a*, 'választandó', kincs. GW: a., n., „werth gewählt zu werden” [vr], daher 1) a., *koszbar, werth*; 2) n., *Koszbarkeit, Schatz, Gut*. MWD: „mfn. to be chosen, Pān. 3-1, 101 Sch. *precious, valuable*, RV. *vārya* n. *treasure, wealth, goods*, ib.” A *vārya, vāri[y]a* alak *vāreṇya/vāreṇi[y]a* párja nemcsak a híres gájatrí-mantrában, de a Dīrghatamas-ciklus következő jagati versében is megtalálható (1.159,5): *tād rādho adyā savitūr vāreṇiyam | vayām devāsya prasavē manāmahe | asmābham dyāvapṛthivī sucetunā | rayīm dhanam vāsumantam śatavīnam* || Szavitri e kívánatos kezére ma / Emlékeztessen minket istenihelet! / Jóakarathó, Menny s Föld, adjatok nekünk / Gazdagságot: javakat s széttagúl gulyájt! (1.159,5.) E himnusz-t – párjával (1.160) együtt – teljes terjedelmében közöljük.

56 V. [*dad'hé*, perf. middle s. 3.] √dhā. Rendkívül gazdag jelentéstartalmú szó. Itt kettős tárgyessel áll, amelyek nemből különböznek egymástól *vīśvā(ḥ)*, f. pl. A. és *vāri[y]āni*, n. pl. A., ezért a 'minden választandót/kincset teremtett' helyett 'minden[vize]t választandóvá/kincssé tett' megfelelőbb. (Vö. ṚV. 7, 31: *īndram vāntṛ ... rājānam dad'hire*, „a korusok Indrát királlyá tették” Brereton – Jamison 2014: „The (Marut) choirs [...] established Indra [...] as king”. [A versmértek egyébként szintén viráj.]

57 V. *śravasyā*, GW: f. [von *śravasy*], *Preisbegier*; nämlich 1) *Begierde zu preisen, zu loben*; 2) *Begierde nach dem Preise des Weltlaufs*; 3) *Begierde nach Beute oder Gut*. ... — 3) 149,5.

58 V. √dās, GW: aus einfachern *das*, was noch in 519,7 (wo *daśema* zu sprechen ist) erhalten zu sein scheint [vgl. *daśasy*], wahrscheinlich durch Reduplication [vgl. Part. *dāśat*] hervorgegangen. 1) einem Gott [D.] *huldigen* (hódol), ihn [A.] *verehnen* (tisztel vkit), oft mit dem Instr. des Mittels oder dem Dat. des Zweckes, bisweilen 2) auch ohne dass der Gegenstand der Huldigung oder Verehrung genannt wird; 3) einem Gott [D.] Verehrung oder Gegenstände der Verehrung [A.] *darbringen*; 4) *hold sein*, von Göttern; 5) jemand [D.] etwas [A.] *verehnen, gewähren*, von Göttern: 6) mit dem Inf., *trachten* (457,31). [...] Perf. *dad'ās*: -*śa* [3. s.] 1) [...] *asmai* 149,5; [...]

59 Jól-szerkesztett, v. *su-tūka*, GW: a., *rasch dāhin eilend* (von *tuk = *tak; vgl. *tāku, takō, su-takri*), namentlich vom Rosse, vom Wasser; 2) *rasch* (*gyors*), *geschäftig* (*dolgos*) (im Werke); 3) *flüchtig* von Feinden (ellenségtől menekülő/elfutó). -*as 2) mātas* 149,5; *agnis* (10,3,7=)829,7[*Irīta* Áptja]. MWD: *su-tuka* m(f)(ā)n. (f. √*tuk* = *tak*) *running swiftly*. Brereton: 'könnyen ösztönzött/ösztokélt' ('easily spurred').

60 V. *mārta*, GW: m., *Sterblicher* [von √*mṛ*], *Mensch*, sehr häufig mit dem Gegensatz *amṛta, devā* u.s.w.

61 Witzel – Gotó 2013: „Dieser ist der Hotar, der zwei Geburten hat, der alle wünschenswerten Dinge mit Ruhmesbegierde geschaffen hat wenn ein Sterblicher, gut angespornt, ihm gehuldigt hat.” Brereton-Jamison 2014: „Here he is, the Hotar possessing two births, who with desire for fame has granted all desirable things (to him), the easily spurred mortal who performs ritual service for him.” Elizarenkova 1999: „Вот этот хотар дваждырожденный, который все Желанные предметы взял себе из стремления к славе, (Чтобы получил их) смертный, который почтил его из лучших побуждений.”

ऋ०व० १.१५८

वसू रुद्रा पुरुमन्तू वृधन्ता दशस्यतं नो वृषणावभिष्टौ ।
दसां ह यद्रेकण औचथ्यो वां प्र यत्ससाथे अकवाभिरूती ॥१॥

को वां दाशत्सुमतये चिदस्यै वसू यद्धे नमसा पदे गोः ।
जिगृतमस्मे रेवतीः पुरंधीः कामप्रेणैव मनसा चरन्ता ॥२॥

युक्तो ह यद्वां तौग्यायं पेरुर्वि मध्ये अर्णसो धायिं पुज्रः ।
उपं वामवः शरणं गमेयं शूरो नाज्मं पतयंद्भिरेवैः ॥३॥

उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्येन्मा मामिमे पंतत्रिणी वि दुग्धाम् ।
मा मामेधो दशतयश्चितो धाकप्र यद्वां बद्धस्त्वनि खार्दति क्षाम् ॥४॥

न मां गरन्नद्यौ मातृत्तमा दासा यदीं सुसंमुब्धमवाधुः ।
शिरो यदंस्य त्रैतनो वितक्षत्स्वयं दास उरो अंसावपिं ग्ध ॥५॥

दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान्दशमे युगे ।
अपामर्थं युतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः ॥६॥

RV 1.158

vasū rudrā purumantū vṛdhantā daśasyatām no vṛṣaṇāv abhiṣṭau |
dasrā ha yad reknā aucathyo vām pra yat sasrāthe akāvābhir ūtī || 1.

ko vām dāśat sumatayē cid asyai vasū yad dhethe namasā pade goḥ |
jigṛtam asme revatīḥ purāndhīḥ kāmāpreṇēva manāsā carāntā || 2.

yukto ha yad vām taugryāyā perur vi madhye arṇaso dhāyī pajrah |
upā vām avāḥ śaraṇam gāmeyaṁ śūro nājmā patayādbhir evaiḥ || 3.

upāstutir aucathyam ūruṣyen mā mām ime pātatrīṇi vi dūgdhām |
mā mām edho daśatayaś cito dhāk pra yad vām baddhas tmanī khādātī kṣām || 4.

na mā garan nadyo māṛtāmā dāsā yad īm susāmubdham avādhūḥ |
śiro yad āsya traitano vitakṣāt svayaṁ dāsa uro amsāv api gdha || 5.

dīrghatāmā māmāteyo jūjurvān dāśame yuge |
apām artham yaṭinām brahmā bhavati sārathīḥ || 6.

RV 1.158⁶²

vasū rudrā purumāntū vṛd^hāntā

Midőn áldozott, Ucsathja fiának ... (Dīrghatamasz feláldozása)

vasū rudrā purumāntū vṛd^hāntā

daśasyatām no vṛṣaṇāv ab^hiṣṭau |

dāsrā ha yād rékna aucat^hiyō vām

prā yat sasrā^he ákavāb^hir ūtī || 1.

⁶² *Ṛṣih Dīrghatamah Aucathyah — chandah triṣṭup 1–5, anuṣṭup 6 — devata Aśvinau.* Bár az Anukramaṇī szerint a szerző Dīrghatamasz, a himnusz a szerkesztők minden bizonnyal csak azért tették a Dīrghatamasz-ciklusba, mert a költő halálát éneklé meg (l. Fórizs 1997; 2016a, note 2; 2019:159–160 [ebben a számban]).

„Midőn áldozott, Ucsathja fiának
Bőkezű javakkal jelentetek meg,
Ó két bölcs⁶³, erős⁶⁴ Vaszu, két Üvöltő⁶⁵,
Bikák, szolgáljatok, hogyha segítünk!” (1.)

*kó vām dāsat sumatāye cid asyaī
vāsū yād d^hét^e nāmasā padé gōh |
jigrtām asmé revātīh pūramd^hiḥ
kāmaprēneva mánasā cārantā || 2.*

„Ki adhat oda bármiért lerakni
Hűen titeket a Tehén nyomában?”
„Keltsétek a fénylő sánchordozókat⁶⁶!”
Vágytestű elmével ketten mozognak. (2.)

*yuktó ha yād vām taugriyāya perūr
vī mād^hye ḥ ārnaso d^hāyi pajrāh |
ūpa vām āvah śaranām gameyam
śūro ná ājma patāyad^hhir évaiḥ || 3.*

„Kettőtök befogott⁶⁷ menekítőjé⁶⁸,
Taugrjáért⁶⁹ az árban⁷⁰ felkészítették⁷¹;
Mint harcban a hős nálatok keresnék
Oltalmat én is szárnyalón sietve!” (3.)⁷²

63 V. *purumantu* [*puru*, mf(*pūrō*)n. (√*ṣṛ*) much, many, abundant (only *purū*, °*rāṇi*, °*rūṇim* and sev. cases of f. *pūrō*; in later language only ibc.), RV. &c. + *mantu*: m. an adviser, manager, disposer, ruler, arbiter RV. (also as f.); advice, counsel ib.; f. thought, understanding, intellect ib.]; MWD: ‘full of wisdom, intelligent’, RV; ‘sokaknak (*puru*) tanácsot adó (*mantu*)’; ‘sok tanácsot adó’, Jamison-Breton 2014 [1]: 336. ‘who give many counsels’.

64 [Két] erőssé tevő, v. *vdhāntau* [kettes sz.].

65 V. *rudrā*.

66 V. *purandhi*, GW: a, m, f., kann nur aus *pūram* und *dhi* [von 1. *dhi*] hervorgegangen sein (s. *dhi* unter 1. *dhi*); *pūram* ist hier ohne Zweifel Acc. von 1. *pūr* (vergl. *viśam-dhi*). Daraus folgt für das Adjektiv die Bedeutung ‘Fülle enthaltend’ oder ‘Fülle gebend’, also ‘vollgefüllt, reich, reichlich spendig’; MWD: mfn. (etym. much contested; prob. fr. acc. of 1. or 3. *pur* and *vdhā*, ‘bearing fulness’ or ‘bearing a body’) prolific, not barren (lit. and fig.), bountiful, munificent, liberal, RV; VS.; IS. Számomra nem világos, hogy a *pūrnak* miért csak az 1. jelentése jöhet szóba mind GW mind MWD számára. Ami a *pūrt* illeti, GW-ben ez áll: „1. *pūr*, f., Fülle, Instr. pl. in Fülle. 2. *pūr*, f., fester Platz, Burg”, ami mai szemmel elég problematikus (l. Rau 1976). MWD szerint pedig: „1. *pur* f. (√ *ṣṛ*) only instr. pl. *pūrbhis*, in abundance, abundantly, RV. v. 66, 4. ... 3. *pur* f. ... a rampart, wall, stronghold, fortress, castle, city, town (also of demons), RV. etc. etc.” L. még *puram-dana*, MWD: m. ‘destroyer of strongholds’, N. of Indra, RV. etc. etc. [...] of Agni, RV. Ez utóbbi jelentéssel kapcsolatban számtalan himnusz idézhető, mint pl. RV 3.12.6 (246.6) [istenek: Indra és Agni, szerző: Viśvāmitra Gāthina, versmérték: gāyatrī]: *īndrāgnī navatīm pūro / dāśapatnīr adhūnutam / śākam ēkeva kārmanū* // „Dásza-sáncot kilencvenet / Indra Agni szétvertetek / Egyetlen tettel egykoron.” Feltetelezve, hogy a Rgvéda érintett költői találkozhattak téglafallal, vagy legalább téglával megerősített földsáncokkal (Nagy-iráni területen [BMAC] ez lehetett a helyzet), nagyon is valószínű, hogy a *puram-dhi* szó eredeti jelentése: ‘erődítményt/földsáncot/falat hordozó/alkotó’, azaz téglá. A kérdéskörrel egy készülő külön cikkben foglalkozunk részletesen.

67 V. [yuktāh, pp. m. s. N] *vyu*.

68 [Szilárd, erős, duzzadó, kövér] kimentő/szabadító, v. [pajra] *péru*. V. *perū*, GW: a. [von *par*], 1) *durchdringend* (áthat[ol] ó, éles), *durchfahrend* (átmenő, áthatoló) vom Regen (438,2) und dem Fahrzeuge was den Bhudschyu durchs Meer fährt (158,3); 2) *rettend* (szabadító, megmentő, kimentő). -ús 1) 158,3. — 2) *apām nāpāt* 551,13. -üm 1) 438,2. MWD: 2. *peru* mfn. (√1. *ṣṛ*) carrying across, rescuing, delivering, RV. A szó jelzőjét sajnos nem sikerült a metrikus fordításban megjeleníteni. V. *pajrā*, GW: a. [von *paj*], [...] *gedrungen* (tömzsi, tömör), *feist* (kövér), *derb* (durva), *kräftig* (erős). MWD: mf(*ā*)n. solid, stout, fat, strong, RV; m. N. of Kakšivat and other men, ib.; mf. the Soma plant, ib.

69 Tugra fiáért/(fiának), Bhujyuért (/Bjujyunak). GW: (taugriyā), *taugriā*, m., Sohn des Tugra [tūgra], nämlich bhujyī. A Rgvédában számtalan helyen megénekelt (l. pl. RV 1.116, 3-5) történet szerint Bhujyut, akit az apja, Tugra, hátrahagyott, az Aśvinok megmentették. A hely, ahol a fiút hagyták, szanszkritül *samudra* (l. pl. RV 1.116, 4c, 5b), amit legtöbbször tengernek (Breton-Jamison 2014, 269 [‘sea’], Witzel – Gotó 2013, 207–208 [‘Meer’] fordítanak, de a szeisztáni folyók által táplált tavakra, illetve összefolyásokra is utalhat. Vö. Falk 1997, 83–4.

70 Az ár közepében (*madhyé*), v. *ārnas*, GW: n., die wallende, wogende, strömende Flut der Gewässer [von ar, rn, s. *arṇavā*]; 2) insbesondere von der Entlassung der Wasserfluten im Indramythus; 3) vom Somastrome; 4) das wogende Meer; 5) das wogende Luftmeer. [...] -asas [G.] 1) *samudrāt* 117,14. — 4) *mādhye* 158,3;

71 Fel lett készítve. V. [(*vi*+) *dihyī*, aor. pass. s. 3.] *vdhā*. GW — *vi* 2) *taugriyā pajrās* (*perūs*) 158,3. MWD: *vi*-*vdhā* P. Á. -*dadhāti*, -*dhatte*, to distribute, apportion, grant, bestow, RV. etc. etc. (with *kāmam*, to fulfill a wish); [...]; to spread, diffuse, RV.; AV.; to put in order, arrange, dispose, prepare, make ready, RV.; AV.; Br.; Up.

72 Witzel – Gotó 2013, 284: „Da euer schwelender (Streitwagen) ja angespannt dem Turusohn mitten in der Flut zugeteilt worden ist, der feste, möchte ich zu eurer Hilfeleistung, eurem Schutz gelangen, wie ein Held auf den Kampfplatz, in fliegenden Eilgängen.”

*ūpastutir aucat^hiyām uruṣyen
mā mām imē patatrīṇī vī dugd^hām |
mā mām édho dāśatayaś citō d^hāk
prā yād vām badd^hās tmāni k^hādati kṣām || 4.*

„Aucsathját a dal bár körülölelné!”
„Ez a két szárnyas itt ne fejjén engem,
Ne egyen⁷³ tízszeresen lerakott tűz⁷⁴!”
Őt megkötozik, földet rág a teste⁷⁵. (4.)

*nā mā garan nadiyo mātftamā
dāsā yād īm sūsamubd^ham avād^huh |
śīro yād asya traitano vitāksat
svayām dāsā ūro āmsāv āpi g^ha || 5.*

„Ne nyeljenek el a leganyaibbak⁷⁶!”
Belökik, ím, a jól-megkötözöttet,
S a dásza Traitan’, hogy fejét levágja,
Maga is mellig, vállig elnyelődik. (5.)

*dīrghatamā māmatelyo
jujurvān daśamē yugē |
apām ārtham yatīnām
brahmā bhavati sārathih || 6.*

Dīrghatamasz Mámateja
Meghalt⁷⁷ a tizedik jugában,
S a célbaérő folyóvizek
Kocsihajtó papja lett. (6.)⁷⁸

ॐ०० १.१५९

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी ऋतावृधा मही स्तुषे विदथेषु प्रचैतसा ।
द्रेवेभिर्ये द्रेवपुत्रे सुदंससेत्था ध्रिया वारियाणि प्रभूषतः ॥१॥

उत मन्थे पितुरद्रुहो मनौ मातुर्माहि स्वतवस्तद्वीमभिः ।
सुरेतसा पितरा भूमं चक्रतुरु रुरु प्रजायां अमृतं वरीमभिः ॥२॥

ते सूनवः स्वपंसः सुदंससो मही जंजुर्मातरां पूर्वचित्तये ।
स्थातुश्च सत्यं जगतश्च धर्मणि पुत्रस्य पाथः पुदमद्वयाविनः ॥३॥

ते मायिनौ ममिरे सुप्रचैतसो जाम्नी सयोनी मिथुना समोकसा ।
नव्यनव्यं तन्तुमा तन्वते द्विवि संमुद्रे अन्तः कवयः सुदीतयः ॥४॥

तद्रार्थो अद्य संवितुर्वरिणियं वयं देवस्य प्रसुवे मंनामहे ।
अस्मभ्यं द्यावापृथिवी सुचेतुनां रुयिं धत्तं वसुमन्तं शतुग्विनंम् ॥५॥

73 Szó szerint ‘ne égeszen’, v. [dhāk, conj. aor. sing. 3.] √dah.

74 Szó szerint tűzifa.

75 V. átman. (Az egész mondat: “amikor a teste, amit (ti ketten) jól megköttöztetek, a földet rágja.”)

76 A leganyaibb folyók (nadiyah mātftamāli).

77 Sz. jujuroān, Nom. sing, perf. akt. part., √jur, elpusztul; elbomlik; megöregszik; elhal, meghal.

78 Vö. RV. 8.41 (különösen 6–8): „Minden ihlet Öbenne ég. / Tiszteljétek, mert gyors, Tritát! / Karámba (vrajā) gyűlő (sam- √yuj) csordaként / A lovaik befogva mind. // (6.) Hordozzák, ki hátukra ült, / Ki átfogja az istenek / Összes fáját s alakjait, Országában törvény szerint (/ [az Ó] törvényét követve (ānu vratām) / Mind Varuna színe előtt. // (7.) A rejtélyes, ki összefolyt (sāh) samudrāhi), / A gyors, már-már az égre hág (√ruh [... iva rōhati]); Az ige (yājus) beléjük hatolt, / Fénylő lábbal növelve meg / Erejük, ím, [a gyors] az égre hág (ā āruhat, aor. sing 3, ā-√ruh)! // (8.) Az ige (v. yajus) az áldozatra utal. A teremtés beteljesítése teremtmenyi aktus is egyben, a teremtés csak a visszateremtéssel, a teremtmenyi áldozatával válik teljessé. Erre utal az áldozópap (adhvarju) által elmormolt ige (yajus) (és az aorisztosz).

RV 1.159

pra dyāvā yajñāih pṛthivī r̥tāvīdhā mahī stuṣe vidathēṣu pracetasā | devēbhir ye devāputre
sudāmsasēthā dhīyā vāriyāni prabhūṣatah || 1.

uta mānye pītur adruho manō mātur mahī svatāvās tad dhavīmabhih |
suretāsā pītarā bhūmā cakratur uru prajāyā amṛtaṁ varīmabhih || 2.

te sūnavaḥ svapāsaḥ sudāmsāso mahī jājnur mātaraḥ pūrvacittaye |
sthātus cá satyaṁ jagātas ca dharmāni putrasya pāthah paḍam advāyāvinaḥ || 3.

te māyino mamire supracetaso jāmi sayōnī mithunā samōkasā |
navyām-navyaṁ tantum ā tānvate dīvi sāmudre antah kavayāḥ sudītayāḥ || 4.

tad rādhō adya sāvītur varēnyaṁ vāyaṁ devasyā prasave mánāmahe |
asmabhyāṁ dyāvāpṛthivī sucetunā rayim dhāttaṁ vasūmantarāṁ satagvinām || 5.

RV 1.159⁷⁹

prá dyāvā yajñāih pṛthivī r̥tāvīdhā ...

Mennyet s Földet áldozattal dicsérem én ...

(Menny és Föld I.)

prá dyāvā yajñāih pṛthivī r̥tāvīdhā

mahī stuṣe vidathēṣu pracetasā |

devēbhir ye devāputre sudāmsasā

ittā dhīyā vāriyāni prabhūṣatah || 1.

Mennyet s Földet áldozattal⁸⁰ dicsérem én⁸¹,

Két Rend-éltető⁸² nagy bölcset⁸³ a versenyen⁸⁴.

Istenekkel a jó-tettű⁸⁵ istenszülok⁸⁶

Ihlettel⁸⁷ választandó[kincse]t⁸⁸ osztanak⁸⁹. (1.)

79 Ṛṣiḥ Dīrghatamāḥ Aucathyaḥ — chandah jagatī — devatā Dyāvōpṛthivī.

80 Áldozatokkal, v. [pl. I.] yajñā, m.

81 Dicséretébe kezdek, v. pra-√stu (ātm. sing. 2nd).

82 V. r̥tāvīdh, rendet (r̥tā) növelő/erősítő; rendtől erős/növekedő.

83 V. [f. du. N./A.] pracetas, GW: a., *weise, aufmerksam, aufmerkend* (auf [G.]) [von cit mit prá, vgl. cetas]. [...] -asā [N., A. du.].

84 V. [vidathēṣu, pl. L.] vidātha, [áldozati] gyűlés; rituális verseny. Brereton–Jamison: 'vagyon szétosztás[ának rítusa]' / 'adományozó rítus'; GW: n. [wol von 1. vid], 1) *Versammlung*; insbesondere 2) *Versammlung zum Gottesdienste, religiöse Festversammlung*; 3) *Genossenschaft, Gemeinde*; insbesondere 4) *Schaar der Götter*; 5) drei solche; 6) du., die beiden Gemeinden der Götter und Menschen; 7) *vidātham ā-vad* *Versammlung* durch Ansprache, Anordnungen u. s. w. leiten, namentlich die *gottesdienstliche Versammlung*, oder 8) *die Haus- oder Ortsgemeinde*; 9) *Kampf, Treffen* (Zusammentreffen der feindlichen Heere).

85 V. [sudāmsasā, f. du. N./A.; f. sing. I.] su-dāmsas, mfn. GW: *schöne Thaten [dāmsas] verrichtend, reich an herrlichen Thaten*. -asā [I.] śrávasā 92,8. -asā [du. m.] aśvīnā 630,3. -asā [du. f.] dyāvō pṛthivī 159,1; 511,6. MWD: *su-dāmsas* mfn. accomplishing mighty or splendid actions, energetic, active, powerful, RV.

86 'Isten-gyermekű'; 'istenfiús', 'akinek a gyermeke[i] isten[ek]', v. devā-putra, GW: a., *Götter zu Söhnen* [putrá] *habend*. MWD: *deva—putra* mfn. having gods as children (said of heaven and earth), RV. i, 106, 3; 159, 1 etc.

87 Vízioval, v. [dhīyā, f. sing. instr.] dhī.

88 'Választandó', v. [vāriyāni, n. pl. N/V/A] vārya, vāria, vāriya, GW: a., n., 'werth gewählt zu werden' [vr], daher 1) a., *kostbar, werth*; 2) n., *Kostbarkeit, Schatz, Gut*. — Vgl. *viśvā-vāria*, und zu 2) die Adj. MWD: 3. *vārya* mfn. to be chosen, Pāṇ. 3-1, 101 Sch. precious, valuable, RV.

89 V. [prabhūṣatah, jeleni. du. 3.] pra-√bhūṣ, MWD: *pra-√bhūṣ* P. -bhūṣati, to offer, present, RV. i, 159, 1.

*utá manye k̄ pitúr adrúho máno
mātúr máhi svátavas tād dhāvīmabhiḥ |
surétasā pitārā bhūma cakratur
urú prajāyā amṛtaṃ várīmabhiḥ || 2.*

Nagy, önjerejű⁹⁰ elmétekre⁹¹ gondolk⁹²
Imával⁹³, csálhatatlan⁹⁴ atya és anya.
Utódainak⁹⁵ a két jómagú⁹⁶ atya
Tágassá tette⁹⁷ a földet⁹⁸ haláltalan^{99,100} (2.)

*té sūnávaḥ suápasah̄ sudāmsaso
mahí jajñur mātārā pūrvácittaye |
sthātús ca satyám̄ jágatas̄ ca dhármanī
putrásya pāthah̄ padám̄ ádvayāvīnah̄ || 3.*

A fiaik¹⁰¹ – e kiváló¹⁰² kézművesek¹⁰³ –
nemzették¹⁰⁴ nyomban¹⁰⁵ a két nagy[szerű] anyát.
Állót s mozgót megtartva óvják a valót¹⁰⁶
[s] nem-kettős természetű¹⁰⁷ fiuk lépteit. (3.)

*té māyīno mam̄ire suprácetaso
jām̄í sáyonī mithunā sámokasā |
nāvyaṃ-navyaṃ tántum̄ á tanvate diví
samudré antāḥ kaváyaḥ sudītáyaḥ || 4.*

90 V. *soá-tavas*.

91 V. *mánas*.

92 V. *√man*.

93 V. *háōman*, GW: m. oder n., *Anrufung* [von *√hū*]. MWD: call, invocation, RV.

94 V. [*adrúhas*, m.(f.) sing. G.], *a-drúh*.

95 V. [pl. G.] *prajā*, f.

96 V. *su-rétas*.

97 Kiszélesítette /kitágította; szélessé/tágassá (*urú*) tette (*cakratuḥ*, perf., du. 3., *√kr*).

98 V. *bhūman*, n.

99 V. [*amṛtaṃ*, sing. A.] *amṛta*.

100 A *várīman* szót külön nem fordítottuk. A teljes mondat a hiányzó szóval: *surétasā pitārā bhūma cakratur / urú prajāyā amṛtaṃ várīmabhiḥ*, a két jómagú atya a földet tágassá (*urú*) és halhatatlanná (*amṛtaṃ*) tette (*cakratuḥ*) kiterjesztéseivel (/kiterjesztett területeivel, *várīmabhiḥ*, pl. I), vagy ... kiterjesztéseivel halhatatlanul (/örökkön élő módon) tágassá tette a földet. V. *várīman*, GW: n. [von I. *√or*, vgl. *vāriṣṭha* u. s. w.], 1) *Weite, weite Ausdehnung*; 2) *weiter, breiter Strom*. [...] *-abhis* 1) *mahí pṛthivī* ... 131,1; *bhūma urú* ... 159,2. MWD: n. = *varīman*, *expanse, width, breadth, room*, RV.

101 Ezek a fiúk (v. *té sūnávaḥ*).

102 V. *su-dāmsas*, GW: a., *schöne Thaten* [*dāmsas*] *verrichtend, reich an herrlichen Thaten*. MWD: mfn. *accomplishing mighty or splendid actions, energetic, active, powerful*, RV.

103 Jó mesteremberek, v. *su-ápas*, GW: a., *schönes Werk* [*ápas*] *verrichtend*; insbesondere 2) *kunstvolles Werk bereitend, kunstreich*; 3) *kunstvoll bereitet*; 4) *Künstler* (vom Wagner und Dichter). MWD: mfn. *doing good work, skilful, artistic* (said of *Tvaṣṭ*, the *Rbhus* &c.), RV.; VS. [A]rtificially fashioned (superl. *-tama*, said of Indra's thunderbolt), RV. i, 61, 6. *sv-apas* m. a good artificer, RV.

104 V. [*jajñur*, perf. pl. 3], *√jan*.

105 Elsőként [rájuk] gondolva; korábbi felismerésre v. *pūrvā-citti*, GW: f., *erster Gedanke oder vorausgehender Gedanke*; daher Dat. *auf den ersten Gedanken, sogleich*. Witzel – Goto 2013, 285: 'zum früheren Erkennen'; Brereton – Jamison 2014, 338: 'to be first in their thought'.

106 Állót és mozgót (*sthātús ca ... jágatas̄ ca*) megtartani s megóvni (*dhármanī*, L.) az igazságot /valóság]ot (*satyám*).

107 V. *advayāvīn* (*putrásya ... advayāvīnah̄*).

Előre látva¹⁰⁸ e csodáshatalmuak¹⁰⁹
 kimérték¹¹⁰ a párt¹¹¹: egy-méh¹¹² egy-ház¹¹³ ikreket¹¹⁴.
 Egyre újabb láncfonalat¹¹⁵ feszítenek¹¹⁶
 ragyogó¹¹⁷ költők¹¹⁸ az égben¹¹⁹ s a tengeren¹²⁰. (4.)

108 V. *su-prācetas*, GW: a., *schr weise*. MWD: mfn. very wise, RV. Brereton – Jamison 2014, 338: 'having good forethought'; Witzel – Gotō 2013, 285: 'gut vorausmerkend'; Elizarenkova 1999, 193: 'очень прозорливые'.

109 V. *māyīn*, GW: a. [von *māyā*], 1) *weise, wunderkräftig* von Göttern; 2) *listig, zauberisch* von Dämonen; 3) *Zauberei treibend* von Menschen. MWD: mfn. artful, skilled in art or enchantment, cunning, deceptive, illusory (°*yi-tā* f.), RV.; AV.; ŚvetUp. etc.

110 V. *√mā*, GW: „messen“, und zwar ursprünglich nicht „nachmessen, wie gross etwas ist“, sondern „durch Messen (mit Längen- oder Hohlmasse) bestimmen, wie gross etwas sein soll“; aus dieser synthetischen Bedeutung ging erst jene analytische (die im RV. nur einmal vorkommt) hervor. Ebenso knüpfen die abgeleiteten Begriffe an den synthetischen an, also einerseits: „errichten, bilden, zurüsten (durch richtiges Abmessen der Theile)“, andererseits „zumessen (mit einem Hohlmasse), zutheilen“. Also 1) *abmessen* [A.], d. h. durch Messen bestimmen wie weit, hoch u. s. w. etwas sein soll; 2) *abmessen*, eine bestimmte Anzahl von Hohlmassen [A.] einer Flüssigkeit (12 Eimer des Soma); 3) Bahnen (*ādhrwanas*), Strecken Weges (*yójanāmi*) durch messen, zurücklegen; 4) *messen*, med. *ermessen* die Grösse [A.] des Indra (266,7); 5) *errichten, bauen* Säulen, Wohnstätten [A.], schaffen [A.]; 6) *zurüsten, bereit machen* [A.]; 7) *zurichten, bereiten* Opfer, Andacht, Lied u. s. w.; 8) *bilden* die Leibesfrucht [A.] (im Mutterleibe); 9) jemandem [D.] etwas [A.] *zumessen, zutheilen*; 10) jemandem [nas] *verhelfen* zu [D.]; 11) etwas [A.] *zeigen, offenbar machen* (urspr. aufrichten, errichten und dadurch sichtbar machen) z. B. Kraft (*ójas*), Schönheit (*śrīyas*), auch seine Kraft (*ójas*) an jemand [L.] zeigen. MWD: 3. *mā* cl. 2. P. (*Dhātupāṭha* xxiv, 54) *māti*; cl. 3. Ā. (xxv, 6) *mimīte*; cl. 4. Ā. (xxvi, 33) *māyate* (Ved. and ep. also *mimāti* Pot. *mimīyāt* Impv., *mimīhi*; Pot. *mimet*, Br.; pf. *mamau, mame, mamire*, RV.; aor. *anāsi* Subj. *māsātai*, AV.; *amāsi* Gr.; Prec. *māsiṣṭa, meyāt*, ib.; fut. *mātāi, māsyati, māsyate*, ib.; inf. *me-mai*, RV.; *mātum*, Br.; ind.p. *mītvā, -māya*, RV. etc. etc.), to measure, mete out, mark off, RV. etc. etc.; to measure across = traverse, RV.; to measure (by any standard), compare with (instr.), Kum.; (māti) to correspond in measure (either with gen., 'to be large or long enough for' BhP; or with loc., 'to find room or be contained in' Inscr.; Kāv.; or with na and instr., 'to be beside one's self with' Vcar.; Kathās.); to measure out, apportion, grant, RV.; to help any one (acc.) to anything (dat.), ib., i, 120, 9; to prepare, arrange, fashion, form, build, make, RV.; to show, display, exhibit (*amimāta*, 'he displayed or developed himself', iii, 29, 11), ib.

111 V. *mīthunā*, GW: a. [von *mīth*], *gepaart, ein Paar bildend*, und zwar bei weitem am häufigsten so, dass das Paar aus einem männlichen und einem weiblichen Wesen besteht, wobei aber das grammatische Geschlecht stets männlich und die Zahlform Dual ist; so auch im plur. von mehreren, die zu Paaren verbunden sind, insbesondere 2) von den zu Paaren opfernden. MWD: mf(ā)n. paired, forming a pair. m. a pair (male and female); but also 'any couple or pair' RV. &c. &c., usually du., in later language mostly n.; ifc. f(ā).

112 Ikertestvéri mivóltra utal: 'azonos méhben lévő', 'egy méhen osztozó', V. *sā-yoni*.

113 Házastársi kötelékre is utal: 'egy lakhelyen lakó', 'ugyanazon lakhelyen osztozó', v. *sām-okas*, GW: a., *gleiche Wohnstätte (lokas) habend, vereint, verbunden*; daher 2) mit jemandem [I.] *vereint*; 3) womit [I.] *verbunden, versehen*. MWD: mfn. living or dwelling together, closely united with (instr.), RV.; TBr.; Kauś. furnished with, possessed of (instr.), RV.

114 V. [*jāmf*, du. A] *jāmi*, GW: a., „verschwistert“. Da auch die Form *yāmi* in gleicher Bedeutung vorkommt und auch *yamā* ganz ähnliche Begriffe (verzwillingt) darbietet, so gilt hier das entsprechende wie für *jāmātr*. Der Grundbegriff ist „verbunden“. Insbesondere 1) *svāśā jāmīś*, die *leibliche Schwester*; 2) jemandes *Schwester* oder *Bruder*; meist mit dem Gen., 3) im Dual oder Plural, *Geschwister, verschwistert*; 4) bildlich von den sich mit einander vermischenden Milch- und Somatränken oder Wassern; 5) bildlich von den Fingern; 6) bildlich von zusammengehörigen Gebeten oder Liedern; 7) *blutsverwandt, verwandt*, und subst. *Verwandter*, gewöhnlich mit dem Gegensatz *ájāmi* (111,3; 124,6; 300,5; 485,17; 466,3; 460,8; 100,11); 8) *der Familie gehörig*, als Familieneigenthum; 9) *eigen, angehörig*; 10) n., *Geschwisterschaft, Blutsverwandtschaft*. MWD: mfn. related like brother and sister, (f. with [RV. i, iii, ix] or without *svas?*) a sister, (rarely m.) a brother, RV. ('sisters', = fingers; '7 sisters' = 7 acts of devotion in Soma worship, ix, 66, 8; cf. *sapta-*), AV. related (in general), belonging or peculiar to, customary, usual, (m.) a relative, RV. (cf. *jān-dhita* s.v. *jā*). [...] *jāmi* n. the relation of brother and sister, consanguinity, RV. iii, 54, 9; x, 10, 4 (in Gr. and in liturgy) uniformity, repetition, tautology, TS.; TBr.; ŚBr.; AitBr.; Lāty.; Nir. 115 V. *tāntu*, m.

116 V. [*tanvate*, pres. act. ātm. pl. 3.,] *√tan*.

117 V. *su-dīti*, GW: a., f., 1) a., *schönen Glanz habend, schön strahlend, glanzreich*; auch 2) bildlich: *glanzreich, ausgezeichnet* von Sängern; 3) f., *heller Glanz, schöner Strahl*. MWD: f. bright flame, RV. mfn. flaming, shining, brilliant, RV.; TS.

118 V. *kaṅi*.

119 V. *dīo*.

120 [A Rend] *összefolyó víz[é]ben*, szó szerinti: 'az összefolyó vizeken belül (*samudré antāli*)'. V. *sam-udrá*. GW: a., *fluthenreich*; 2) a., *zum Meere gehörig*; 3) m., *Ansammlung der Wasser, Meer*, auch bildlich vom Luftraume, auch bisweilen vom *Meeresbecken*; insbesondere wird 4) die Somakufe und der Soma, sowohl der strömende, als der in der Kufe sich sammelnde, als ein Meer bezeichnet. MWD: m. (n. only, RV. vi, 72, 3) 'gathering together of waters', the sea, ocean (in Veda also 'the aerial waters', 'atmospheric ocean or sky' ... (in later language the Ocean is often personified as king of the rivers), RV. etc. etc.

tád rádho adyá savitúr váreṇiyam
vayám devásya prasavé manāmahe |
asmábhyam dyāvāpṛthivī sucetunā
rayīm dhattam vásumantam śatagvīnam || 5.

Szavitre e kívánatos¹²¹ kegyére¹²² ma¹²³
 Emlékeztessen¹²⁴ minket istenihlete¹²⁵!126
 Jóakarattól¹²⁷, Menny s Föld, adjatok¹²⁸ nekünk¹²⁹
 Gazdagságot¹³⁰: javakat¹³¹ s száztágú [gulyá]t¹³²!133 (5.)

Sajnos a sok jegyzettől versként élvezhetetlenné vált a szöveg, úgyhogy a következő oldalon egyben is közöljük az egészét.

121 'Választandó', kívánatos, v. *vāreṇya*. GW: (*vāreṇya*), *vāreṇya*, a. [von 2. v.] 1) *wünschenswerth, lieb, lieblich*; insbesondere 2) von Agni; 3) *herrlich*, von Indra und seinem Donnerkeil. -a 2) *agne* 379,3. -as 1) *mādas* 175,2; 666,8; 773,19; *savitā* 435,2; 647,12. — 2) 261,9; *hótā* 26,2. 7; 60,4; 198,6; 367,4; 917,1; *sākhā* 26,3; *dūtās* 948,5. — 3) *īndras* 670,15; 939,2. -am [m.] 1) *rayīm* 79,8; *vājam* 236,4; *bhāgām* 861,7; *sómam* 274,5; 621,19; 777,29; *bṛhaspátim* 296,6. — 2) 261,10; *ātithim* 58,6; *dūtām* 711,18; *grhāpatim* 362,1. — 3) *īndram* 268,8; *vājam* 635,7. -am [n.] 1) *rādhas* 159,5; *nābhas* 246,1; *vāsu* 457,33; *bhārgas* 296,10; *āvas* 389,3; 647,1; *yād* 393,2. -asya 1) *āvasas* 376,3.

122 GW: *rādhas*, n. [von *rādā* 5], 1) das *Geben, Schenken*; 2) *Gabe, Geschenk, geschenktes oder zu schenkendes Gut*, oft mit *citrā* verbunden (andere Adj. wie bei *rayī*); insbesondere 3) mit dem Gen. des Gebers oder 4) einem Adjektiv, welches ausdrückt worin die Gabe besteht; 5) *Opfergabe* (vgl. zend. *rādams*); 6) *Huld, Bereitwilligkeit zu geben*. MWD: *rādhas* n. favour, kindness, bounty, a gift of affection, any gift, *RV*; AV. munificence, liberality, ib.

123 V. *adyā*.

124 Akarunk emlékezni (GW: megemlékezni) [Szavitre isten ihletében /ihlet[és]ére], v. [*mánāmahe*, aor. subj. pl. 3.] [*man*, MWD: cl. 8. 4. *Ā*. (*Dhātupāṭha* xxx, 9; xxv, 67) *manute, manyate* to think, believe, imagine, suppose, conjecture, *RV* etc. etc. to regard or consider any one or anything (acc.) as (acc. with or without *iva*, or adv.), ib.; to think one's self or be thought to be, appear as, pass for (nom.; also with *iva*), ib.; to think of (in prayer &c., either 'to remember, meditate on', or 'mention, declare', or 'excogitate, invent'), *RV*; AV. GW: $\sqrt{1}$.*man* 14) *rūhmenā* *gedenken* oder *erwähnen* [A. G.]. (Macdonell 1916: 352.: „[T]he fundamental sense of the subj. is will, while that of the opt. is either wish or possibility.”)

125 V. *prasavā*. MWD: 1. m. the pressing out (Soma juice), *RV*; *ŚrS*. 2. m. (for 1. *pra-√3.su*) setting or being set in motion, impulse, course, rush, flight, *RV*; AitBr. stimulation, furtherance, aid, *RV*; AV; Br. etc. (Elizarenkova: „Ma, amikor az Isten serkent /öszlönöz (minden lényt).” „Сегодня, когда бог побуждает (все существа).”

126 „Szavitre választandó /kívánatos kegy[elm]ére /ajándékára gondoljunk /összpontosítsuk figyelmünket / emlékezzünk (/ [azon] gondolkodjunk / elmélkedjünk) ma az isten ihletében /ihlet[és]ére /serkentésére.” A következő értelmezés is lehetséges: „Ma Szavitre választandó /kívánatos kegy[elm]e/ ajándéka ez. Az Isten ihletében elmélkedjünk!” Brereton – Jamison 2014, 338: „The desirable largesse of Savitar shall we think upon today at the impulse of the god.

For us, o the Heaven and Earth, through your kind attention establish wealth consisting of goods and a hundred cows.” Witzel – Gotó 2013, 286: „An diese wünschenswerte Gunst des Savitar wollen wir heute unter der Anweisung des Gottes (Savitar) gedenken. Uns, Himmel und Erde, schafft mit guter Aufmerksamkeit güterreichen, aus hundert Kühen bestehenden Reichtum!” Elizarenkova 1999, 193: „Эту желанную милость Савитара мы хотим вспомнить /Сегодня, когда бог побуждает (все существа). // Нам, о Небо и Земля, благосклонно / Даруйте богатство, полное благ, дающее сто коров!”

127 Jóakarattal, kegyesen, v. *su-çetunā*, MWD: ind. (instr. of *-çetu*) with benevolence or favour, graciously, *RV*. [GW: *su-çetū*, m., Wohlwollen.]

128 V. [*dhattam*, felsz. mód, du. 2.] [$\sqrt{dhā}$. Ez jó alkalom arra, hogy MWD-t bővebben idézzük: 1. *dhā* cl. 3. *Ā*. P. *dadhāti, dhatte*, *RV* etc. etc. [...] to put, place, set, lay in or on (loc.), *RV* etc. etc.; [...] to take or bring or help to (loc. or dat.; with *āre*, to remove), *RV*; AV; *ŚBr*; (*Ā*.) to direct or fix the mind or attention (*çintām, manas, matim, samādhi* etc.) upon, think of (loc. or dat.), fix or resolve upon (loc. dat. acc. with *prati* or a sentence closed with *iti*), *RV*; Mn; MBh; Kāv; BhP; to destine for, bestow on, present or impart to (loc. dat. or gen.), *RV*; Br; MBh. etc. (Pass. to be given or granted, fall to one's [dat.] lot or share, *RV* i. 81, 3); to appoint, establish, constitute, *RV*; *ŚBr*; to render (with double acc.), *RV* vii, 31, 12; Bhart; iii. 82; to make, produce, generate, create, cause, effect, perform, execute, *RV*; TBr; *ŚvetUp*. etc.; to seize, take hold of, hold, bear, support, wear, put on (clothes), *RV*; AV; Kāv; BhP etc.; (*Ā*.) to accept, obtain, conceive (esp. in the womb), get, take (with *okas* or *çanas*, to take pleasure or delight in [loc. or dat.]), *RV*; AV; Br; to assume, have, possess, show, exhibit, incur, undergo, *RV*; Hariv; Kāv; Hit. etc. Szép kis jelentésmező; s valószínűleg ez még nem is minden. GW például nem kevesebb, mint 37 eltérő jelentést ad meg. Ezek felsorolásától most eltekintünk.

129 V. [*asmábhyam*, pl. D.] pers. pron. *ahām*.

130 V. *rayī*, MWD: m. or (rarely) f. (fr. $\sqrt{rā}$) [...], property, goods, possessions, treasure, wealth (often personified), *RV*; AV; VS; Br; *ŚrS*; ChUp.

131 V. *vasu-mat*, MWD: mfn. (*vasu-*) having or possessing or containing treasures, wealthy, rich [...] *RV*; *ŚāṅkhGr*; MBh. etc. GW: *vāsumat*, a., *viele Güter* [vāsu] *enthaltend*; 2) n., *Besitz vieler Güter*.

132 V. *śatagvīn*, MWD: consisting of hundred; GW: a., *hundertfach* [von *śatā*].

133 „Adjatok nekünk, ÓMenny s Föld, jóakaratotok által javakat tartalmazó és száztágú [csordá/ gulyá]ból álló gazdagságot!”

RV 1.159

Mennyet s Földet áldozattal dicsérem én ...

(Menny és Föld I.)

Mennyet s Földet áldozattal dicsérem én,
Két Rend-éltető nagy bölcsét a versenyen.
Istenekkel a jó-tettű istenszüölők
Ihlettel választandó kincset osztanak. (1.)

Nagy, önerejű elmétekre gondolok
Imával, csalhatatlan atya és anya.
Utódainak a két jómagú atya
Tágassá tette a földet haláltalan. (2.)

A fiaik – e kiváló kézművesek –
nemzették nyomban a két nagy[szerű] anyát.
Állót s mozgót megtartva óvják a valót
[s] nem-kettős természetű fiuk lépteit. (3.)

Előre látva e csodáshatalmuak
kimérték a párt: egy-méh, egy-ház ikreket.
Egyre újabb láncfonalat feszítenek
ragyogó költők az égben s a tengeren. (4.)

Szavitri e kívánatos kegyére ma
Emlékeztessen minket istenihlete!¹³⁴
Jóakarattól, Menny s Föld, adjatok nekünk
Gazdagságot: javakat s száztagú gulyát! (5.)

134 Vö.:

*tāt savitūr vāreṇīyam
bhārgo devāsya dhīmahi |*
dhīyo yó nah pracodāyāt

RV. 3.62.10

Szavitri e kívánatos
Isten fényére fókuszáljunk,
|| aki [pedig] ihlesse a vízióinkat!
[Az Isten fénye a miénk.]
(Vö. Fórizs 2016c: 118.)

Szavitri e kívánatos
[Nap]isten fénye a miénk,
Látomásunk ő élteti.
(Vö. Fórizs 2016c: 118. 6. lj.)

Szavitri választása ez:
Naparcot mi adjunk neki,
Bennünk ébresszen látomást!
(Fórizs 1996)

ऋ०व० १.१६०

ते हि द्यावापृथिवी विश्वशाम्भुव ऋतावरी रजसो धारयत्कवी ।
सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मणा सूरियः शुचिः ॥१॥

उरुव्यवसा महिनी असुश्रतां पिता माता च भुवनानि रक्षतः ।
सुधृष्टमे वपुष्ये३ न रोदसी पिता यत्सीमभि रूपाैरवासायत् ॥२॥

स वह्निः पुत्रः पित्रोः पवित्रवान्पुनाति धीरो भुवनानि मायया ।
धेनुं च पृश्निं वृषभं सुरेतसं विश्वाहां शुक्रं पयो अस्य दुक्षत ॥३॥

अयं देवानामपसामपस्तमो यो जजान रोदसी विश्वशाम्भुवा ।
वि यो ममे रजसि सुक्रतूययजरेभिः स्कम्भनेभिः समानृचे ॥४॥

ते नो गृणाने महिनी महि श्रवः क्षत्रं द्यावापृथिवी धासथो बृहत् ।
येनाभि कृष्टीस्ततनाम विश्वाहां पनाय्यमोजो अस्मे समिन्वतम् ॥५॥

RV 1.160

te hi dyāvāpṛthivī viśvasāmbhuva ṛtāvārī rajāso dhārayatkāvī |
sujanmanī dhiṣaṇe antarīyate devo devī dharmāṇā sūriyaḥ śuciḥ || 1.

uruvyacasā mahinī asaścataḥ pitā mātā ca bhuvanāni raksataḥ |
sudhrṣṭame vapuṣye³ na rodāsī pitā yat sīm abhi rūpair avāsayat || 2.

sa vahniḥ putrah pitroh pavitravān punāti dhīro bhuvanāni māyayā |
dhenum ca pṛśnim vṛṣabhāṁ surētasāṁ viśvāhā śukram payo asya dukṣata || 3.

ayam devānām apasām apastāmo yo jajāna rodāsī viśvasāmbhuva |
vi yo mame rajasī sukratūyayajarebhiḥ skambhānebhiḥ sam ānṛce || 4.

te nō gṛṇāne mahinī mahi śravāḥ kṣatram dyāvāpṛthivī dhāsatho bṛhat |
yenābhi kṛṣṭis tatānāma viśvāhā panāyiyam ojo asme sam invatam || 5.

RV 1.160¹³⁵

dyāvāpṛthivī

té hi dyāvāpṛthivī viśvasāmbhuva
ṛtāvārī rajāso dhārayatkāvī |
sujanmanī dhiṣaṇe antārīyate
devó devī dhārmaṇā sūriyaḥ śuciḥ || 1.

uruvyacasā mahinī asaścataḥ
pitā mātā ca bhūvanāni raksataḥ |
sudhrṣṭame vapuṣīye ná rodāsī
pitā yāt sīm abhī rūpair avāsayat || 2.

sá vahniḥ putrah pitaroh pavitravān
punāti dhīro bhūvanāni māyayā |
dhenum ca pṛśnim vṛṣabhāṁ surētasāṁ
viśvāhā śukram páyo asya dukṣata || 3.

ayam devānām apasām apastāmo
yo jajāna rodāsī viśvasāmbhuva |
ví yo mame rajasī sukratūyayā
ajārebhi skāmbhanebhiḥ sám ānṛce || 4.

té no gṛṇāne mahinī mahi śravāḥ
kṣatram dyāvāpṛthivī dhāsatho bṛhat |
yénābhī kṛṣṭis tatānāma viśvāhā
panāyiyam ojo asmé sám invatam || 5.

RV. I.160

Menny és Föld II.

Menny és Föld, mindennek hasznára vannak ők,
 Hordozzák a világűr költőjét[, ki lát]¹³⁶;
 Hűen a Rendhez, két élet-adó¹³⁷ emlő¹³⁸,
 Istennők között jár Törvény szerint a Nap. (1.)

Tágas, erős, kimeríthetetlen szülők,
 A létezőket óvó apa és anya;
 Két gyönyörű, büszke leány a két világ¹³⁹,
 Atyjuktól kapták a szépség alakjait. (2.)

Fiuk¹⁴⁰ kocsit húz¹⁴¹, [s] tisztító, csodálatos
 Hatalmával szétválasztja a lényeket;
 A foltos Tehenet mindennap Ő feji,
 És fényes nedvéért Ő a dúsmagú Bikát. (3.)

Ki a legművészibb¹⁴² az istenek között¹⁴³,
 Mindenkihez jó két világot alkotott,
 Igaz ihlettel mérte ki a két teret,
 Nem vénülő támfákkal magasztalva fel. (4.)

Mi is titeket dicsérünk hatalmasok,
 Dicsőséget, erős uralmat adjatok,
 Csodálatra méltó hatalmat hozzatok,
 Hogy földünket kiterjeszthessük általa! (5.)

136 V. *kaví*, poet [seer].

137 Szó szerint 'jószületésű', v. *su-jánman*.

138 Szó szerint 'tálka/teknő', v. [*dhiśāne*, f. du. N.A] *dhiśānā*, GW: f., ursprünglich Feminin eines Adjektivs *dhiśāna*. Dies... führt auf das Desiderativ *dīdhiśāmi* ... von *dhā* zurück. ... Die Bedeutungsentwicklung macht Schwierigkeit. Als Beiname des Brihaspati (in der spätern Sprache) bezeichnet es wol den, der (die Götter den Menschen) geneigt zu machen sucht (vgl. *dīdhiśāmi* ...), ebenso als fem. das Loblied ... oder das Opfer, besonders das Somaopfer, als das, wodurch man die Götter sich geneigt zu machen sucht. Aus dieser letzteren Bedeutung scheint die der mit Soma gefüllten Schale, aus der die Götter trinken, hervorgegangen zu sein. Bildlich werden dann Himmel und Erde als die beiden Schalen aufgefasst. ... 2) die mit Soma gefüllte Schale, aus der die Götter trinken; 3) du. die beiden *Schalen*, Himmel und Erde.

139 V. *ródasī*, f. du.

140 Két atya fia (v. *putráh pitaróh*).

141 Kocsihúzó, v. *vāñi*. GW: a., m. [von *vāñh*], 1) a., *fahrend, Wagen ziehend*; daher 2) m., *Zugthier, Zugocher*; insbesondere 3) m., *Ross*; ... MWD: m. any animal that draws or bears along, a draught animal, horse, team, RV; AV; VS; TB: [A]ny one who conveys or is borne along (applied to a charioteer or rider, or to various gods, esp. to Agni, Indra, Savitṛ, the Maruts &c.), RV; AV. N. of Soma (as 'the flowing or streaming one'), RV. ix, 9, 6 &c. [T]he conveyer or bearer of oblations to the gods (esp. said of Agni, 'fire', or of the three sacrificial fires See agni), RV.

142 Legaktívabb, legmesterebb, v. *āpas*. GW: *thätig* (von *ap*), besonders beim Opferwerk; daher 2) *kunstreich, geschickt* im Ausführen der Werke; 3) als m., der Künstler, Werkmeister, Werkführer, Opferer; MWD: mfn. active, skilful in any art RV.

143 Az egész sor prózai fordítása: Ez/[Ő] itt az istenek mesterei/művészei közül a legmesterebb/legművészibb.

Irodalomjegyzék

Védikus szanszkrit szövegek

R̥gveda

Holland – Van Nooten 1994: Rig Veda, A Metrically Restored Text with an Introduction and Notes. Edited by Holland, Gary B. & Van Nooten, Barend A. Harvard University Press, Cambridge (Mass);

TIITUS: <http://titus.uni-frankfurt.de/texte/etcs/ind/aind/ved/rv/mt/rv.htm> (megtekintve: 2019. március 25.).

Eichler: <http://www.detlef108.de/Rigveda.htm> (megtekintve: 2019. március 25.).

Śatapatha brāhmaṇa

TIITUS: <http://titus.uni-frankfurt.de/texte/etcs/ind/aind/ved/yvw/sbm/sbm.htm> (megtekintve: 2019. március 25.).

Felhasznált irodalom

Böhtlingk, Otto – Roth, Rudolf 1852. *Sanskrit-Wörterbuch*, I. St. Petersburg: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften. [Online] <https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/scans/PWGSscan/2013/web/index.php> (megtekintve: 2019. március 25.).

Brereton, Joel P. – Jamison, Stephanie W. (eds., tr.) 2014. *The Rigveda. The Earliest Religious poetry of India*. (3 Vols) [South Asia Research]. Oxford – New York: Oxford University Press.

Csikós Ella – Karsai Gábor (eds.) 2005. *Folyamat és kaland* [Pro Philosophia]. Veszprém: Veszprémi Humán Tudományokért Kiadó.

Eggeling, Julius (ed., tr.) 1882–1900. *The Śatapatha Brāhmaṇa According to the Text of the Mādhyandina School* (5 Vols) [Sacred Books of the East, Vols. 12, 26, 24, 37, 47]. Oxford: Clarendon Press.

Елизаренкова (Elizarenkova), Т. Я. 1972. *Ригведа – избранные гимны, Перевод, комментарии и вступительная статья*. Москва: Наука.

Елизаренкова (Elizarenkova), Т. Я. 1989. *Ригведа – Мандалы 1–4*. Москва: Наука.

Елизаренкова (Elizarenkova), Т. Я. 1995. *Ригведа – Мандалы 5–8*. Москва: Наука.

Елизаренкова (Elizarenkova), Т. Я. 1999. *Ригведа – Мандалы 9–10*. Москва: Наука.

Erdosy, George (ed.) 1995. *The Indo-Aryans of Ancient South Asia. Language, Material Culture and Ethnicity*. Berlin–New York: de Gruyter.

Falk, Harry The Solar Year in the Gavāmayana of the Nidānasūtra H. Falk (Berlin). In: Kulikov, Leonid – Rusanov, Maxim (eds.) 2008: 99–114.

Findly, Ellison Banks 1979. The 'Child of the Waters': A Revaluation of Vedic Apāṃ Nāpāt, Numen, 26: 164–184.

- [Fórizs László 1989. A teremtés himnusza (Re-creation of the Nāsadiya). Published as the last chapter of Fórizs 1995: 153–170.]
- Fórizs László 1995. *Rigvéda – Teremtéshimnuszok*. Budapest: FLI.
- [Fórizs, László 1997. *Rise of a Legend – Some Comments on the Life of the Vedic Poet Priest, Dīrghatamas*, 35th International Conference of Asian and North African Studies (ICANAS), Budapest. (Unpublished.)]
- Fórizs László 2005. Hosszú, mély sötétség (Dīrghatamasz és Whitehead). In Csikós – Karsai 2005: 290–313.
- Fórizs László 2013a: Tűz és kogníció a Rigvédában (Joanna Jurewicz: Fire and Cognition in the Ṛgveda) – Recenzió. *Kereknyomok* 2013/7, 161–175.
- Fórizs, László 2016a (2003). Apāṃ Napāt, Dīrghatamas and the Construction of the Brick Altar. Analysis of ṚV 1.143. Second part of the invited paper presented at the 12th World Sanskrit Conference, 13th–18th July, 2003, Helsinki, Finland. In: Parpola – Fujii – Insler 2016: 97–126.
- Fórizs, László 2016b. [Book-review] Joanna Jurewicz: Fire and Cognition in the Ṛgveda. *Journal of the Oxford Centre for Buddhist Studies*, Vol. 11 (Nov): 201–226.
- Fórizs László 2016c. *Klasszikus upanisadok II. A Brihadáranjaka és a Cshándóga upanisad*. Budapest: Filosz.
- Geldner, Karl Friedrich 1951. *Der Rig-Veda aus dem Sanskrit ins Deutsche Übersetzt und mit einem Laufenden Kommentar* [Harvard Oriental Series, Vol. 33–35]. Cambridge (Mass): Harvard University Press.
- Gonda, Julius 1963. *The Vision of the Vedic Poets*. The Hague: Mouton and Co.
- Gonda, Julius 1986. *Prajāpati's Rise to Higher Rank*. Leiden: E. J. Brill.
- Grassmann, Hermann 1873. *Wörterbuch zum Rig-Veda*. Leipzig: Brockhaus. [Online] <https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/scans/GRAScan/2014/web/index.php> (megtekintve: 2019. március 25.).
- Heesterman, J. C. 1993. *The Broken World of Sacrifice. An Essay in Ancient Indian Ritual*. Chicago – London: Univ. Chicago Press.
- Hillebrandt, Alfred 1980. *Vedic Mythology, Vols. 1–2*. Delhi: Motilal Banarsidass [First German Edition, 3 Vols., 1891, 1899, 1902. Breslau; Second Revised Edition, 2 Vols., 1927, 1929. Breslau; First English Language Edition, 2 Vols, 1980. Delhi: Motilal Banarsidass, Reprinted 1990. Delhi].
- Houben 2000a: Jan E. M. Houben: On the earliest attestable forms of the Pravargya ritual: Ṛgvedic references to the GharmaPravargya, especially in the Atri family book. *IJJ* 43: 1–25;
- Houben 2000b: Jan E. M., II. The Ritual Pragmatics of a Vedic Hymn: The “Riddle Hymn” and the Pravargya Ritual. *JAOS* 120.4: 499–536;
- Jurewicz, Joanna 2010: *Fire and Cognition in the Rgveda*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Kulikov, Leonid – Rusanov, Maxim (eds.) *Indologica. T. Ya. Elizarenkova Memorial Volume. Book 1* (Orientalia et Classica; 40). Moscow: Izd-vo RGGU.

- Macdonell, Arthur A. (ed. & transl.) 1914. *The Bṛhad-Devatā, attributed to Śaunaka* [Harvard Oriental Series, Vol. 5–6]. Cambridge (Mass): Harvard University Press.
- Macdonell, Arthur Anthony 1916. *Vedic Grammar for Students*. Delhi–Bombay–Calcutta: Oxford University Press.
- Mayrhofer, Manfred 1956–1976. *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen (KEWA)*, 4 Vols. Heidelberg: Carl Winter Universitäts Verlag.
- Mayrhofer, Manfred 1992–96. *Etymologisches Wörterbuch des Altindiarischen (EWA)*, 2 Vols. Heidelberg: Carl Winter Universitäts Verlag.
- Monier-Williams, M. 1899. *A Sanskrit-English dictionary: Etymologically and philologically arranged with special reference to Cognate indo-european languages*. Oxford: The Clarendon Press. [Online] <https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/scans/MWScan/2014/web/index.php> (megtekintve: 2019. március 25.).
- Müller, Max 1877. *The Hymns of the Rig-Veda in the Samhita and Pada Texts Reprinted from the Editio Princeps*. 2 vols. London: Trübner and Co.
- Parpola, Asko – Fujii, Masato – Insler, Stanley (eds.) 2016. *Vedic Investigations: Papers of the 12th World Sanskrit Conference, Volume 1*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Peterson, Peter 1888. *Hymns from the R̥gveda* [Bombay Sanskrit Series No. 36]. Bombay: Govt. Central Book Depot.
- Rau, Wilhelm 1976. *The meaning of pur in Vedic literature*. (Abhandlungen der Marburger Gelehrten Gesellschaft, 1973.1.) München: Wilhelm Fink Verlag.
- Renou, Louis 1955–1969. *Études védiques et pāṇinéennes*, Tome 1–17. Paris: E. de Boccard.
- Staal, Frits 1996 (1990). *Ritual and Mantras: Rules Without Meaning*. Delhi: Motilal Banarsidass. (First edition 1990. New York: Peter Lang).
- Staal, Frits 2001 (1983). *AGNI, The Vedic Ritual of the Fire Altar, 1–2*, in collaboration with C. V. Somayajipad, M. Itti Ravi Nambudiri. Delhi: Motilal Banarsidass. (First edition 1983. Berkeley: Asian Humanities Press).
- Tokunaga, Muneo 1997. *The Bṛhaddevatā*. Text Reconstructed from the Manuscripts of the Shorter Recension with Introduction, Explanatory Notes, and Indices. Kyoto: Rinsen Book Co.
- Witzel, Michael 1995a. Early Indian History: Linguistic and Textual Parameters. In Erdosy 1995: 85–125.
- Witzel, Michael, 1995b. R̥gvedic history: poets, chieftains and politics. In Erdosy 1995: 307–352.
- Witzel, Michael – Gotō, Toshifumi 2007. *Rig-Veda. Das heilige Wissen. Erster und zweiter Liederkreis*. Aus dem vedischen Sanskrit übersetzt und herausgegeben von Michael Witzel und Toshifumi Gotō unter Mitarbeit von Eijiro Doyama und Mislav Jezic. Frankfurt: Verlag der Weltreligionen.
- Witzel, Michael – Gotō, Toshifumi – Scarlata, Salvatore 2013. *Rig-Veda. Das heilige Wissen. Dritter bis fünfter Liederkreis*. Aus dem vedischen Sanskrit übersetzt und herausgegeben von Michael Witzel, Toshifumi Gotō und Salvatore Scarlata. Frankfurt: Verlag der Weltreligionen.